

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς

*Αναπληρωτής Καθηγητής
του Παν/μίου Αθηνών*

**Μαρία Γαλάνη-Δράκου, Φιλολόγος
Βασίλική Καμπουρέλλη, Φιλολόγος
Ευαγγελία Λουτριανάκη, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ιωάννης Πετρόπουλος,

Αναπληρ. Καθηγητής

του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης

Χρίστος Κυριαζόπουλος,

Σχολ. Σύμβουλος

Γεωργία Κατσαγάνη –

Γιαννακοπούλου, Φιλολόγος

Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης,

Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, Φιλόλογος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ
ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

**Σωτήριος Γκλαβάς, Μόνιμος
Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτούτου**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

**Ο Απόλλων (Δυτικό αέτωμα
του ναού του Διός στην Ολυμπία,
Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας)**

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

***Ομάδα Εργασίας*
Αποφ. 16158/6-11-06 και
*75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ***

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Μαρία Γαλάνη-Δράκου
Βασιλική Καμπουρέλλη
Ευαγγελία Λουτριανάκη**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

**Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Τόμος 3ος**

Ενότητα 9

**Νεαρή δρομέας από τη Δωδώνη
(6ος αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο Αθήνας)**

Η Καλλιπάτειρα

Α. Κείμενο Ο Πausανίας (115-180 μ.Χ.) είναι ο πολυταξιδεμένος περιηγητής και γεωγράφος στον οποίο οφείλουμε μια κατατοπιστική και λεπτομερειακή περιγραφή της

Πελοποννήσου και μέρους της Στερεάς Ελλάδας. Στο έργο του Έλλάδος Περιήγησις μας δίνει, μεταξύ άλλων, εκτεταμένες περιγραφές θρησκευτικών εθίμων και τελετών, καθώς και σημαντικότερες πληροφορίες για τη θρησκευτική τέχνη και αρχιτεκτονική των περιοχών της Ολυμπίας και των Δελφών. Με την ευκαιρία της επίσκεψης του στην Ολυμπία αφηγείται την περίπτωση της Καλλιπάτειρας, της μοναδικής έγγαμης γυναίκας που κατάφερε να εισέλθει στον χώρο τέλεσης των αγώνων και να μην τιμωρηθεί.

Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν ἔστιν ὄρος πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον, Τυπαῖον καλούμενον. Κατὰ τοῦτου τὰς γυναῖκας Ἡλείοις ἔστιν ὠθεῖν νόμος, ἣν φωραθῶσιν

ἔς τὸν ἀγῶνα ἔλθοῦσαι τὸν
Ὀλυμπικὸν ἢ καὶ ὄλως ἐν ταῖς
ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις
διαβᾶσαι τὸν Ἀλφειὸν. Οὐ μὴν
οὐδέ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν,
ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην, ἢ
ὑπὸ τινῶν καὶ Φερενίκη καλεῖται.
Αὕτη προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ
ἀνδρός, ἐξεικάσασα αὐτὴν τὰ
πάντα ἀνδρὶ γυμναστῆ, ἤγαγεν ἔς
Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχοῦμενον
νικῶντος δὲ τὸν Πεισιρόδου, τὸ
ἔρυμα ἐν ᾧ τοὺς γυμναστάς
ἔχουσιν ἀπειλημένους, τοῦτο
ὑπερηδῶσα ἡ Καλλιπάτειρα
ἐγυμνώθη. Φωραθείσης δὲ ὅτι εἶη
γυνή, ταύτην ἀφιάσιν ἀζήμιον καὶ
τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ
τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες – ὑπῆρχον
δη ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ
νῖκαι – ἐποίησαν δὲ νόμον ἔς τὸ

**ἔπειτα ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς
γυμνοὺς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα
ἐσέρχεσθαι.**

**Παυσανίας, Ἑλλάδος Περιήγησις
5.6.7-8 (διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

**ὄ/ ἤ ἀπότομος, τὸ ἀπότομον =
ἀπόκρημνος**

ἡ πέτρα = ο βράχος

**κατὰ τοῦτου ὠθεῖν (απαρ. ενεστ.
ρ. ὠθέω, ὠθῶ) = σε αὐτόν να
πετούν (πβ. ν.ε.: ὠση, ὠθηση)**

**ἦν φωραθῶσιν (υποτ. παθ. αορ. ρ.
φωράομαι, φωρῶμαι) ἐλθοῦσαι
(μτχ. αορ. β´ ρ. ἔρχομαι)... ἢ καὶ...
διαβᾶσαι (μτχ. αορ. β´ ρ. διαβαίνω)
=αν συλληφθούν επ’ αυτοφώρω /
αν αποκαλυφθούν... να ἔχουν**

έρθει... ή ακόμα και... να έχουν περάσει

ὄλως = γενικά

ἐν ταῖς ἀπειρημέναις (μτχ. παρακ. ρ. ἀπαγορεύομαι) σφίσιν ἡμέραις = κατά τις απαγορευμένες γι' αυτές ημέρες

οὐ μὴν οὐδέ ἀλῶναι (απαρ. αορ. β' ρ. ἀλίσκομαι) λέγουσιν = ούτε και λένε ότι πιάστηκε (πβ. ν.ε.: άλωση)

ὅτι μὴ = παρά μόνο

προαποθανόντος (μτχ. αορ. β' ρ. προαποθνήσκω) αὐτῆ τοῦ ἀνδρός = επειδή είχε πεθάνει νωρίτερα ο σύζυγός της

ἐξεικάσασα (ρ. ἐξεικάζω) αὐτήν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυμναστῆ = αφού μεταμφιέστηκε (πβ. ν.ε.: εικασία, εικαστικός) πλήρως σε άντρα γυμναστή

ἤγαγεν (οριστ. αορ. β´ ρ. ἄγω) τὸν
υἷόν μαχοῦμενον (μτχ. μέλλ. ρ.
μάχομαι) = ἔφερε (πβ. ν.ε.: αγωγός,
αγωγή) σαν γυμναστής τον γιο της
για να αγωνιστεί

τὸ ἔρυμα = ο φράκτης

ἀπειλημένους (μτχ. παρακ. ρ.
ἀπολαμβάνομαι) = περιορισμένους

τοῦτο ὑπερπηδῶσα (μτχ. ενεστ. ρ.
ὑπερπηδάω, ὑπερπηδῶ) = καθώς
πηδούσε πάνω από αυτό

ἀφιᾶσιν (οριστ. ενεστ. ρ. ἀφίημι)

ἀζήμιον (επίθ. ὄ/ ἡ ἀζήμιος τὸ
ἀζήμιον = αφήνουν ατιμώρητη

ἡ αἰδώς = ο σεβασμός

νέμω αἰδῶ = αποδίδω σεβασμό

ἔσέρχομαι = μπαίνω

Ερμηνευτικά σχόλια Κατά τούτου τὰς γυναῖκας Ἠλείοις ἔστιν ὠθεῖν νόμος, ἦν φωραθῶσιν ἔς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικόν: Ξένοι, βάρβαροι, ἀκόμη καὶ δούλοι μπορούσαν να παρακολουθοῦν τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Απαγορευόταν ὅμως ρητὰ να εἰσέρχονται στο στάδιο καὶ να παρακολουθοῦν τους αγώνες οἱ ἐγγαμῆς γυναῖκες. Ἡ μόνη ἐνήλικη γυναῖκα πον μπορούσε να παρακολουθήσει τους αγώνες ἦταν ἡ ἰέρεια τῆς θεᾶς Δήμητρας.

Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην: Ἡ μοναδική ἐγγαμῆ γυναῖκα που τόλμησε να παραβιάσει το ἄβατο τῆς Ολυμπίας ἦταν ἡ Καλλιπάτειρα ἀπὸ τῆ Ρόδο, που καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια

ολυμπιονικών. Αυτή, όταν έμεινε χήρα, ανέλαβε η ίδια την εκγύμναση και την προετοιμασία του γιου της Πεισιρόδου, για να λάβει μέρος στο αγώνισμα της πυγμαχίας κατά την 96η Ολυμπιάδα (396 π.Χ.).

Φλεγόμενη από επιθυμία να παρακολουθήσει τον γιο της να αγωνίζεται και να νικά στην Ολυμπία, αψήφησε τον σχετικό νόμο, μεταμφιέστηκε σε άντρα γυμναστή και πέρασε στο στάδιο.

ταύτην ἀφιάσιν ἀζήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες: Από σεβασμό προς τον πατέρα, τον σύζυγο και τον γιο της για τη σημαντική αθλητική συνεισφορά τους, οι ελλανοδίκες δεν την τιμώρησαν, αλλά την άφησαν ελεύθερη. Ήταν κόρη τον περίφημου ολυμπιονίκη

Διαγόρα και σύζυγος ενός επίσης μεγάλου ολυμπιονίκη, του Καλλιάνακτος, ενώ τα αδέρφια της και ο γιος της κέρδισαν κι αυτά σημαντικές νίκες στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στα Ίσθμια.

Ερωτήσεις

- 1. Ποιος νόμος ίσχυε στους Ηλείους για όποια έγγαμη γυναίκα διέβαινε τον Αλφειό κατά τον χρόνο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων;**
- 2. Ποιος νόμος ψηφίστηκε από τους ελλανοδίκες μετά από όσα συνέβησαν με την Καλλιπάτειρα;**
- 3. Έχετε υπόψη σας σύγχρονες μορφές κοινωνικών ή άλλων διακρίσεων εις βάρος των γυναικών στη χώρα μας ή στον υπόλοιπο κόσμο; Ποιοι παράγοντες θεωρείτε**

ότι συμβάλλουν στην ύπαρξη και στη διατήρησή τους;

Το στάδιο της αρχαίας Ολυμπίας

Παράσταση δόλιχου δρόμου (αττικός μελανόμορφος αμφορέας, 500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ρόδου)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

φέρω [= φέρνω, κουβαλώ]
θ. φερ-, φορ-, φρ-, ενεκ-
[στο κείμενο συναντήσατε τον
τύπο: Φερενίκη]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

τό φέρτρον (πβ. φέρετρον)
φόριμος [= γόνιμος],
ή φερνή [= προίκα]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

φερτός [= (α.ε.) υποφερτός, (ν.ε.)
ο μεταφερόμενος από ένα μέρος σε
άλλο], φορῶ, ή φορᾶ [= (α.ε.)
μεταφορά, (ν.ε.) κατεύθυνση,
πορεία]

**τὸ φέρετρον (-ο), ὁ φορεὺς (-έας)
τὸ φορεῖον (-ο), ὁ φόρος,
τὸ φόρημα [και φόρεμα = (α.ε.)
1. αυτό που κουβαλά κάποιος,
2. (α.ε./ν.ε.) ρούχο], ὁ φόρτος,
τὸ φορτίον (-ο), φορτικός [= (α.ε.)
κατάλληλος για μεταφορά, (ν.ε.)
επίμονος, ενοχλητικός]**

Νέα Ελληνική

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

**ὁ φερέοικος [= (ουσ.) το σαλιγκάρι·
(επίθ.) αυτός που μεταφέρει το
σπίτι του, π.χ. οι νομαδικοί λαοί]
κνηφόρος [= αυτός που
κουβαλάει καλάθι], φοροτελής [=
αυτός που υπόκειται σε φορολογία]**

ὁ δίφρος [< δίφορος = πολεμικό
άρμα, κάθισμα χωρίς πλάτη]
ζωοφόρος / ζωφόρος

Αρχαία / Νέα Ελληνική

φερέγγυος, φορολογῶ, ἐπιφέρω,
περιφέρω, ἀναφέρω, ἀνωφερής
[= ανηφορικός],
καταφερής / κατωφερής,
πολύφερνος, ὁ ἀμφορεύς (-έας),
ἡ διαφορά, ἡ ἐκφορά,
ὁ αγγελιαφόρος, ἡ λεωφόρος,
δορυφόρος, καρποφόρος,
θεοφόρος, ψηφοφόρος,
παράφορος, μισθοφορικός
(< θ. αορ. ἐνεκ-)
διηνεκῆς [= αδιάκοπος]

Νέα Ελληνική

φερέφωνο, φέρελπες, φοροδιαφυγή
φοροτεχνικός, φοροφυγᾶς,
διαφορετικός, ασθενοφόρο,

βαθμοφόρος, ελπιδοφόρος,
λαχειοφόρος, ανυπόφορος,
οπλοφορία

Ασκήσεις

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη και να γράψετε τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό τους:

φερέγγυος _____
φορολογῶ _____
δορυφόρος _____
καρποφόρος _____
θεοφόρος _____
ψηφοφόρος _____
περιφέρω _____
ἀναφέρω _____

2. Χρησιμοποιώντας ως α΄ συνθετικό τα παρακάτω ονόματα και ως β΄ συνθετικό το ρ. φέρω να σχηματίσετε επίθετα της ν.ε.:

αίμα _____
ιστίο _____
θάνατος _____
μάρσιπος _____
νίκη _____
οπώρα _____
τροχός _____
κέρδος _____

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τις κατάλληλες λέξεις από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Δεν έχει δική του γνώμη, είναι _____ του αφεντικού του.
β. Οι _____ πλήττουν την οικονομία της χώρας.

γ. Η ζέστη στο κέντρο της πόλης είναι _____. Έφτασε τους 40 βαθμούς!

δ. Ο σύλλογος μας οργάνωσε _____ αγορά για τη συγκέντρωση χρημάτων.

B2. Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα

❖ Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. χρησιμοποιώντας ως δεύτερο συνθετικό τα εξής ρήματα του κειμένου της Ενότητας: **καλοῦμαι, ἔρχομαι, διαβαίνω, ἄγω.**

Όταν το β' συνθετικό είναι ρήμα, η σύνθετη λέξη που δημιουργείται μπορεί να είναι και αυτή αντίστοιχα **ρήμα** (εἰσέρχομαι)

ή **ὄνομα**, δηλαδή ουσιαστικό
(νομοθέτης < νόμος + ρ. τίθημι)
ή επίθετο (ἀπότομος < ἀπό + ρ.
τέμνω).

Ειδικότερα:

Σύνθετη λέξη
με ρήμα ως β' συνθετικό

ὄνομα → η σύνθετη
λέξη παίρνει τις
καταλήξεις:

-**(η)ς**: σχολάρχ-ης
-**ος**: αστυνόμ-ος
-**ής**: εὐσεβ-ής
-**της**: ἐπιστά-της
-**(τ)ωρ**: κοσμοκράτ-ωρ

ρήμα

Αν το α' συνθετικό
είναι πρόθεση, το ρήμα
ως β' συνθετικό
παραμένει αμετάβλητο:
εἰσ-έρχομαι, δια-βαίνω.

**Αν το α΄ συνθετικό είναι οποιοδήποτε άλλο μέρος του λόγου εκτός από πρόθεση, σχηματίζεται παρασύνθετο ρήμα (π.χ. σε -έω, -ῶ) από συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί:
ἱερο-σκοπῶ < ἱερο-σκόπος,
ναυ-μαχῶ < ναυ-μάχος.**

Ασκήσεις

1. Χρησιμοποιώντας ως β΄ συνθετικό τα παρακάτω ρήματα, να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα. Όπου χρειάζεται, να δοθεί το παρασύνθετο ρήμα σε -έω και σε παρένθεση το ετυμολογικά συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί, από το οποίο προέρχεται το ρήμα:

παρά + ἀκούω _____

δήμος + ἄρχω _____

πόλεμος + ἄρχω _____

ἐπί + αἰνέω, -ῶ _____

στρατός + ἄγω _____

ἀπό + χωρέω, -ῶ _____

μέγας (γεν. μεγάλου) + φρονέω, -ῶ _____

2. Χρησιμοποιώντας τα ρήματα που σας δίνονται ως β' συνθετικά, να δημιουργήσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. σύμφωνα με όσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο αυτό. Με τη βοήθεια λεξικών της α.ε. να σημειώσετε τη σημασία των νέων λέξεων και να τη συγκρίνετε με τη σημασία τους στη ν.ε:

3. Να γράψετε τα παρασύνθετα ρήματα σε -ξω τα οποία προέρχονται από τα παρακάτω σύνθετα ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) που δηλώνουν το πρόσωπο που επηρεάζεται:

ο	+ νήξω	παῖς (γεν. παιδ-ός)
ο		παρά
ο		οἶκος
ο	+ βαίνω	δία
ο		ἀνά
ο		ἐπί
ο		παρά

πρόσωπο που ενεργεί	παρασύνθετα ρήματα
οἰωνοσκόπος οἰκονόμος συκοφάντης εὐεργέτης ἄπορος ἀσεβής	

Γ2. Σύνταξη

1. Επιρρηματικές μετοχές

Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη (εγχειρίδιο Α΄ Γυμνασίου, Ενότητα 13) για τα είδη των επιρρηματικών μετοχών και τον συντακτικό ρόλο τους. Να εντοπίσετε τις επιρρηματικές μετοχές του κειμένου και να τις χαρακτηρίσετε ως προς το είδος τους

(χρονική, τελική, αιτιολογική, τροπική, εναντιωματική, υποθετική).

Το υποκείμενο μιας μετοχής βρίσκεται πάντοτε στην ίδια πτώση με τη μετοχή. Όταν το υποκείμενο μιας επιρρηματικής μετοχής έχει και άλλο συντακτικό ρόλο στην πρόταση (π.χ. είναι και υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος), η μετοχή χαρακτηρίζεται **συνημμένη**. Αντίθετα, όταν το υποκείμενο μιας επιρρηματικής μετοχής δεν έχει άλλη συντακτική θέση στην πρόταση, δηλαδή χρωστάει την ύπαρξή του στην παρουσία της μετοχής και μόνο, η επιρρηματική μετοχή χαρακτηρίζεται **απόλυτη** και βρίσκεται συνήθως σε πτώση γενική.

Έχει το υποκείμενο της επιρρηματικής μετοχής άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση;

**Ν
Α
Ι**

**Ο
Χ
Ι**

Η επιρρηματική μετοχή είναι συνημμένη

Η επιρρηματική μετοχή είναι απόλυτη

❖ Να βρείτε το υποκείμενο των μετοχών στις παρακάτω φράσεις από το κείμενο της Ενότητας και να χαρακτηρίσετε τις μετοχές ως συνημμένες ή απόλυτες:

α. Αὕτη προαποθανόντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρὸς ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχοῦμενον.

β. Νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἔρυμα ὑπερπηδῶσα

ἡ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη.
γ. Φωραθείσης δέ (ενν. Καλλιπατεί-
ρας) ὅτι εἶη γυνή, ταύτην ἀφιάσιν.

Παρατηρήσεις

1. Η απόλυτη μετοχή βρίσκεται σε πτώση γενική (γενική απόλυτη), όταν ανήκει σε προσωπικό ρήμα, ή και σε αιτιατική (αιτιατική απόλυτη), συνήθως όταν ανήκει σε απρόσωπο ρήμα.

2. Προσοχή! Μια επιρρηματική μετοχή σε γενική πτώση δεν είναι πάντοτε (γενική) απόλυτη. Είναι πιθανό να συνάπτεται με άλλον όρο της πρότασης ο οποίος βρίσκεται σε γενική πτώση.

Π.χ. Κατηγοροῦσὶ τινες ἡμῶν ὡς οὐκ ὀρθῶς βουλευομένων.

Η μετοχή είναι συνημμένη, γιατί το υποκείμενό της ήμῶν είναι ταυτόχρονα και αντικείμενο του ρήματος κατηγοροῦσι.

2. Κατηγορηματική μετοχή

Έχει ήδη γίνει λόγος στην προηγούμενη τάξη για την κατηγορηματική μετοχή που μεταφράζεται με τη βοήθεια των λέξεων να, ὅτι /πως και που (κυρίως μετά από ρήματα ψυχικού πάθους). Συνοδεύει συγκεκριμένα είδη ρημάτων ως συμπλήρωμα και λειτουργεί ως κατηγορούμενο ή ομοιόπτωτος (κατηγορηματικός) προσδιορισμός. Αναφέρεται στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος.

Ρήματα που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή

συνδετικά

εἶμι, γίγνομαι, ὑπάρχω, τυγχάνω,
φαίνομαι, λανθάνω

ἐναρξης, λήξης

ἄρχω, ἄρχομαι, παύω, παύομαι,
λήγω, διαλείπω

καρτερίας, ανοχής, κόπου, κορεσμού

καρτερῶ, περιορῶ, ἀνέχομαι,
κάμνω, ὑπομένω, ἀρκῶ

ευεργεσίας, αδικίας, νίκης, ήττας

ἀδικῶ, εὖ ποιῶ, νικῶ, ήττῶμαι

ψυχικού πάθους

χαίρω, ήδομαι, ἀγανακτῶ,
ἄχθομαι, αἰσχύνομαι, χαλεπῶς
φέρω, αἰδοῦμαι, αἰσθησης,

**μάθησης, μνήμης, αἰσθάνομαι,
ὄρῳ, ἀκούω, εὕρισκω, γινώσκω,
μανθάνω, μέμνημαι, ἐνθυμοῦμαι
δείξης, αγγελίας, ἐλέγχου
δείκνυμι, δηλῶ, ἀγγέλλω, ἐλέγχω**

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω φράσεις να υπογραμμίσετε τις κατηγορηματικές μετοχές και το ρήμα το οποίο συμπληρώνουν:
 - α. Τοὺς ἄρχοντας ὄρῳ σωφρονεστέρους γιγνομένων.
 - β. Ἀγγέλλω τοὺς Λακεδαιμονίους νενικηκότας.
 - γ. Οἱ Ἀθηναῖοι εὕρισκον Ἄργος μέγα ὄν.
 - δ. Ὁ νεανίας φαίνεται θαυμάζων τὴν τῶν προγόνων ἀρετὴν.

**ε. Παύσασθε λέγοντες λόγους
ψευδεῖς.**

2. Να συμπληρώσετε τις
προτάσεις με την κατηγορηματική
μετοχή του ρήματος το οποίο
βρίσκεται στην παρένθεση δίνοντας
προσοχή στην πτώση:

**α. Φαίνεται ὁ δῆμος ταῖς ἄλλαις
πολιτείαις _____
(μάχομαι).**

**β. Οὗτοι χαίρουσι περί τῶν
ἀλλοτρίων _____
(διαλέγομαι).**

**γ. Ὀρῶ τινας περί τήν ἀρχήν τήν
ἐμήν πονηρούς _____
(γίγνομαι).**

**δ. Ἐπιδείξωμεν τοὺς ἀγαπήσαντας
Ἑλένην τῶν ἄλλων
θαυμαστοτέρους _____
(εἶμι).**

**ε. Οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἀνέχονται
_____ τῶν ῥητόρων
(ἀκούω).**

**3. Ποιες ἀπὸ τὶς ἐπιρρηματικὲς
μετοχὲς τῶν παρακάτω φράσεων
εἶναι συνημμένες καὶ ποιες
ἀπόλυτες;**

**α. Ἴκε (= εἶχε ἔρθει) φέρων
χρήματα πολλά.**

**β. Κελεύοντος τοῦ κήρυκος
ἐσιώπησαν.**

**γ. Οἱ στρατηγοὶ μεταλαβόντες τοῦ
χρυσίου πρόθυμοι ἦσαν εἰς τὸν
πόλεμον.**

**δ. Οἱ στρατιῶται ἀνεχώρησαν
οὐδὲν ἀδικήσοντες.**

**ε. Λελυμένων τῶν σπονδῶν (=
επειδὴ παραβιάστηκε ἡ συμφωνία
ανακωχῆς) οἱ Ἀθηναῖοι παρε-
σκευάζοντο ὡς πολεμήσοντες.**

4. Να αναγνωρίσετε το είδος των μετοχών και να χαρακτηρίσετε τις επιρρηματικές ως συνημμένες ή απόλυτες:

α. Φαίνεσθε τάναντία ὧν βούλεσθε διαπραττόμενοι (= Φαίνεται ότι πετυχαίνετε τα αντίθετα από αυτά που επιθυμείτε).

β. Γενομένης εἰρήνης ἢ πόλις ἐσώθη.

γ. Οὐκ εὐρήσετέ με στασιάζοντα (= να επαναστατώ).

δ. Ὅρῳ τούς ἄνδρας μᾶλλον τοῦ προσήκοντος ἀχθομένους (= να δυσανασχετούν περισσότερο απ' όσο ταιριάζει).

ε. Νυκτός γενομένης ἡδίκησατε ἡμᾶς πολέμου ἄρχοντες.

5. Να συμπληρώσετε την παρακάτω πρόταση με ένα ρήμα

**(στον χρόνο που ζητείται) από κάθε
κατηγορία των ρημάτων που
συντάσσονται με κατηγορηματική
μετοχή:**

Ὁ παῖς (αόρ.)

γραμματικήν μελετῶν.

Ἡ γυνή (παρ.α.)

λυπούμενη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.

**Νίκη σε στατήρα από
την Κύζικο της Φρυγίας
περ. 500 π.Χ. (Παρίσι,
*Bibliothèque nationale,
Cabinet des Médailles*)**

**Οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς
ἀμαχώτερον.**

**Ἄριστοφάνης, Λυσιστράτη
στ. 1014**

**Κανένα θηρίο δεν είναι πιο
ακαταμάχητο από τη γυναίκα.**

Ενότητα 10

Οι τρεις Μοίρες σε χαρακτηριστικό του 16ου αι. Αριστερά, η Κλωθώ γνέθει το νήμα της ζωής του ανθρώπου. Στο κέντρο, η Λάχεσις τυλίγει το νήμα μοιράζοντας τους κλήρους. Δεξιά, η Ἄτροπος κόβει το νήμα με τα δόντια της, οριοθετώντας τον θάνατο του ανθρώπου (Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Ένας δύσκολος αντίπαλος

Α. Κείμενο Ο Λουκιανός καυτηριάζει στο σύνολο του έργου του τις δεισιδαιμονίες των συγχρόνων του, την προσποίηση και τις παρεξηγήσεις των φιλοσόφων, τις ανθρώπινες αδυναμίες. Δεν ανήκει σε καμία φιλοσοφική σχολή, αμφισβητεί τις αυθεντίες, ειρωνεύεται τη ματαιοδοξία των ανθρώπων, τα σύμβολα και τις ξεπερασμένες ιδέες. Η σκέψη του είναι καθαρή και γοργή, οι διάλογοί του είναι χαριτωμένοι και ζωηροί. Χαρακτηριστικός είναι ο διάλογος ανάμεσα στον ληστή Σώστρατο που κρίνεται για τις αμαρτίες του και στον κριτή του Κάτω Κόσμου Μίνωα.

ΣΩΣ: Ὅποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ,
πότερα ἐκῶν ἔπραττον ἢ
ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;

ΜΙΝ: Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.

ΣΩΣ: Οὐκοῦν και οἱ χρηστοὶ
ἅπαντες και οἱ πονηροὶ δοκοῦντες
ἐκείνη ὑπηρετοῦντες ταῦτα
ἐδρῶμεν;

ΜΙΝ: Ναί, τῇ Κλωθοῖ, ἢ ἐκάστῳ
ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα.

ΣΩΣ: Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεῖς τις ὑπ'
ἄλλου φονεῦσαι τινὰ οὐ
δυνάμενος ἀντιλέγειν, οἷον δῆμιος
ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστῆ
πεισθεῖς, ὁ δε τυράννω, τίνα
αἰτιάσῃ τοῦ φόνου;

ΜΙΝ: Δῆλον ὡς τὸν δικαστὴν ἢ
τὸν τύραννον, ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος
αὐτό· ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὄν
τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ
παρασχόντι τὴν αἰτίαν.

**ΣΩΣ: Ούκοῦν ὀρᾶς πῶς ἄδικα
ποιεῖς κολάζων ἡμᾶς ὑπηρέτας
γενομένους ὧν ἡ Κλωθῶ
προσέταπτεν; Οὐ γάρ δὴ ἐκεῖνό γε
εἰπεῖν ἔχοι τις ὡς ἀντιλέγειν
δυνατόν ἦν τοῖς μετὰ πάσης
ἀνάγκης προσεταγμένοις.
ΜΙΝ: ὦ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν
καὶ ἄλλα οὐ κατὰ λόγον
γινόμενα, εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις.
Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἑρμῆ, καὶ
μηκέτι κολαζέσθω. Ὅρα δὲ μή καὶ
τούς ἄλλους νεκρούς τὰ ὅμοια
ἐρωτᾷν διδάξης.**

**Λουκιανός, Νεκρικοί Διάλογοι
24.2-3 (διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

πότερα = τι από τα δύο

ὁ ἐκὼν, ἢ ἐκοῦσα, τὸ ἐκόν = με τη θέληση κάποιου

ἐπεκέκλωστό (οριστ. υπερασφ. ρ. ἐπικλώθομαι) μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας = είχαν καθοριστεί για μένα από τη Μοίρα (πβ. Κλωθώ)

δηλαδὴ = φανερά, φυσικά

οὐκοῦν = λοιπόν

ὁ χρηστός, ἢ χρηστή, τὸ χρηστόν = ο ενάρετος

δοκέω, δοκῶ = δίνω την εντύπωση

ἢ ἐκάστῳ ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα = η οποία όρισε (πβ. ν.ε.: επιτακτικός, επίταξη) για τον καθένα τι έπρεπε να κάνει, όταν γεννήθηκε

**εἰ ...φονεῦσαι (ευκτ. αορ. ρ. φονεύω) = αν σκότωνα
ἀντιλέγω = διαφωνώ, προβάλλω
αντίρρηση (πβ. ν.ε.: αντίλογος,
αντίρρηση)**

οἶον = π.χ.

**ὁ δορυφόρος = αυτός που φέρει
δόρυ, ο σωματοφύλακας**

**δικαστῆ πεισθεῖς (μτχ. παθ. αορ. α´
ρ. πείθομαι) = υπακούοντας σε
δικαστή**

**αἰτιάση (ορ. μέλλ. ρ. αἰτιάομαι,
αἰτιῶμαι) = θα κατηγορήσεις (πβ.
ν.ε.: αιτίαση)**

**δῆλον ὡς = φανερά (πβ. ν.ε.:
δήλωση, ἐκδηλος)**

**ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὄν πρὸς
τὸν θυμὸν τῷ πρῶτῳ παρασχόντι
τὴν αἰτίαν = ως ὄργανο εκτελεῖ
τη θέληση του πρωταιτίου**

**κολάζω = τιμωρώ (πβ. ν.ε.:
κόλαση, κολαστήριο)**

**τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης
προσ τεταγμένοις = σε εντολές που
έπρεπε κατ' ἀνάγκη να εκτελεστούν**

οὐ κατὰ λόγον = παράλογα

ἀπόλυσον (προστ. αορ. ρ. ἀπολύω)

αὐτόν = ελευθέρωσε τον

**μηκέτι κολαζέσθω (προστ. ενεστ.
ρ. κολάζομαι) = ας μην τιμωρείται
ἄλλο / πια**

ὄρα μή... = πρόσεξε μην / μήπως

**ἔρωτᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. ἔρωτάω,
ἔρωτῶ) = να ρωτούν**

Ερμηνευτικά σχόλια τῆ Κλωθοῖ:

**Οι τρεις Μοίρες σύμφωνα με την
αρχαία ελληνική μυθολογία ήταν: η
Κλωθώ, που έκλωθε το νήμα της
ζωής, η Λάχεσις, που μοίραζε**

στους ανθρώπους αυτό που ανήκε στον καθένα, και η Ἄτροπος, που φρόντιζε να μην υπάρξει καμία αλλαγή σε ό,τι ήταν γραφτό να συμβεί. Η λέξη «μοῖρα» σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα «μοιράζω», είναι δηλαδή το «μερίδιο» και το «μερτικό», το κομμάτι που παίρνει ο καθένας από τη μοιρασιά ενός όλου. Έτσι, μοῖρα σημαίνει πάνω απ' όλα το μερίδιο που διεκδικεί ο καθένας στη ζωή και στην ευτυχία.

Ερωτήσεις

1. Να διατυπώσετε με δικά σας λόγια τον συλλογισμό με τον οποίο ο Σώστρατος αποποιείται την ευθύνη για τις εγκληματικές πράξεις του. Να σχολιάσετε την επιχειρηματολογία του.

2. Πώς αντιδρά ο σοφός κριτής Μίνωας στην επιχειρηματολογία του Σώστρατου;

3. Στην εισαγωγή του κειμένου της Ενότητας διαβάζουμε: «Ο Λουκιανός... αμφισβητεί τις αυθεντίες, ειρωνεύεται τη ματαιοδοξία των ανθρώπων, τα σύμβολα και τις ξεπερασμένες ιδέες». Ποιες από τις παρατηρήσεις αυτές επιβεβαιώνονται από το κείμενο που μόλις μελετήσατε;

4. Η αντίληψη πως οι ανθρώπινες πράξεις είναι προδιαγεγραμμένες από τη μοίρα επιβιώνει ως τις μέρες μας. Πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας, αυτό;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

βίος [= η ζωή, η περιουσία]
[στο κείμενο συναντήσατε τον
τύπο: τῷ βίῳ]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

**βιοτεύω [= ζω], ἡ βιοτή,
ὁ βίωτος [= η ζωή], βιωτός [= αυτός
τον οποίο αξίζει να ζήσει κάποιος]**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

**βιῶ (-ώνω), ἡ βίωσις (-η), βιοτικός,
βιώσιμος**

Νέα Ελληνική

**βίωμα, βιωματικός, βιωματικότητα
βιωσιμότητα**

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ὁ βιοδότης, ἀναβιώσκω, -ομαι
[= επαναφέρω κάποιον στη ζωή]
συμβιοτεύω, Πολύβιος

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἡ βιογραφία, βιολόγος [= (α.ε.)
ηθοποιός, μίμος, (ν.ε.) επιστήμονας
που ασχολείται με τη βιολογία]
βιομήχανος [= (α.ε.) ευφυής, (ν.ε.) ο
ιδιοκτήτης εργοστασίου], ἀβίωτος
αἰωνόβιος, ἀμφίβιος, ἀναβιῶ
(-ώνω), ἡ ἀναβίωσις (-η),
ἀποβιῶ (-ώνω), διαβιῶ (-ώνω),
ἡ διαβίωσις(-η), ἐπιβιῶ (-ώνω),
ἡ ἐπιβίωσις (-η), συμβιῶ (-ώνω),
ἡ συμβίωσις (-η), βραχύβιος
ἔμβιος, ἡμερόβιος [για ζώα που
ενεργοποιούνται στη διάρκεια της
ημέρας],

**μακρόβιος
σύμβιος (ν.ε. η συμβία)**

Νέα Ελληνική

**βιογένεση, βιοηθική, βιοθεωρία,
βιοτέχνης, βιότοπος, βιοψία,
βιοπάλη, βιοπορισμός, αερόβιος
[= αυτός που χρειάζεται οξυγόνο
για να ζήσει], αντιβίωση,
αντιβιοτικό, αυτοβιογραφία,
ισόβιος, κοινόβιο, λαθρόβιος,
ορεσίβιος [= ορεινός], σωσίβιο**

Ασκήσεις

1. Για τις λέξεις που δίνονται να γράψετε από μία τουλάχιστον λέξη (ουσιαστικό η επίθετο) της ν.ε. από την ίδια οικογένεια:

βιολόγος _____
βιομήχανος _____
μακρόβιος _____

βιοτέχνης _____
βιοπορισμός _____

2. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Μου έκανε τον βίο _____.

Είναι πολύ απαιτητικός εργοδότης.

β. Κατά τη διάρκεια της εγχείρησης οι γιατροί πήραν ένα δείγμα για

_____, προκειμένου να εκτιμήσουν τη φύση του προβλήματος.

γ. Οι μοναχοί που γνωρίσαμε ζουν σε ένα _____ στη Μακεδονία.

δ. Μόλις εγκατασταθήκαμε στην καμπίνα μας, ο καμαρότος φρόντισε να μας ενημερώσει πού βρίσκονταν τα _____ μας, για την περίπτωση κινδύνου.

ε. Η _____ μαζί της είναι πολύ εύκολη. Είναι καλή νοικοκυρά και ζεστός άνθρωπος.

στ. Καταδικάστηκε σε _____ κάθειρξη για τα εγκλήματα που διέπραξε.

3. Να εξηγήσετε τη σημασία και τη χρήση των φράσεων που δίνονται. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας:

βίος και πολιτεία

βίοι παράλληλοι

ελαφρά βιομηχανία – βαριά

βιομηχανία

βιομηχανική κοινωνία –

βιομηχανική ζώνη

βιολογικός καθαρισμός –

βιολογικός πόλεμος

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. στον πίνακα που ακολουθεί ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκει το α' συνθετικό τους: λαιμοτόμος, κοσμογονία, βραδύπους, πρόσοδος, μισθοδότης, άξιόπιστος, πρόγνωσης, κωμόπολις, άοκνος, πάγχρηστος, άνδράποδον, φυγόπονος.

αχώνιστο νόριο	πρόθεση	πύρημα
λξή κλίτη		
α' συνθετικό		

ρήμα	επίθετο	ουσιαστικό
λξή κλίτη		
α' συνθετικό		

2. Να σχηματίσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

φίλος + θεός _____

ὑπέρ + μέτρον _____

δῆμος + γέρων _____

σάρξ + τρώγω _____

(θ. φαγ-)

παρά + σῖτος _____

πολύς + πράγμα _____

μετά + οἶκος _____

πείθω + ἡνία _____

3. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που σας δίνονται. Στη συνέχεια να προσδιορίσετε σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει κάθε συνθετικό τους μέρος (λέξη κλιτή, άκλιτη κτλ.), π.χ. παιδαγωγός: παῖς + ἄγω.

παρατίθημι

μεταδίδωμι

ἄτεκνος

ὁμοτράπεζος

παυσίπονος

καλοήθης

εἰσπράκτωρ

ὁδηγός

δορυφόρος

4. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε

σύνθετες λέξεις της α.ε. Προσοχή
στις αλλαγές στο β' συνθετικό,
όπου χρειάζονται:

σύν + λέγω

ὁ _____

ὔδωρ + φέρω

ὁ _____

ὀκτώ + ποῦς

ὁ _____

ἄλλος + γλῶσσα

ὁ _____

οἶνος + χέω

ὁ _____

νομός + ἄρχω

ὁ _____

ψυχή + πέμπω

ὁ _____

5. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά
που δίνονται να σχηματίσετε
σύνθετα ονόματα της α.ε. Προσοχή

στις αλλαγές των ρημάτων ως
β' συνθετικών:

κρέας + πωλῶ

ὁ _____

γυμνάσιον + ἄρχω

ὁ _____

ψυχή + φθείρω

ὁ _____

δυσ- + σέβομαι

ὁ _____

νίκη + φέρω

ὁ _____

χείρ + ἄγω

ὁ _____

6. Να γράψετε τα παρασύνθετα
ρήματα σε -έω που προέρχονται
από τα σύνθετα ονόματα:

ἀπειθής _____

λογομάχος _____

ἀργυρολόγος _____
ὀλιγόψυχος _____

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. τὸ ξίφος, ὑπηρέτας: Να κλίνετε τα ουσιαστικά.

	ενικός αριθμός	
ονομ.		
γεν.		
δοτ.		
αιτ.		
κλητ.		

	πληθυντικός αριθμός	
ονομ.		
γεν.		
δοτ.		
αιτ.		
κλητ.		

2. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τον τύπο ἔκων και να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με την ονομαστική, γενική και δοτική του επιθέτου στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκεται:

ονομ.	
γεν.	
δοτ.	

3. ἔχοι: Να γράψετε το γ' ενικό και β' πληθυντικό του ίδιου χρόνου στις εγκλίσεις του παρακάτω πίνακα.

οριστική	
γ' εν.	
β' πληθ.	

υποτακτική	
γ' εν.	
β' πληθ.	

ΕΥΚΤΙΚΗ

γ' εν.

β' πληθ.

4. μοι, τοῦτο, ὧν: Να κλιθούν στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκονται.

5. οἱ χρηστοὶ ἅπαντες, πάσης ἀνάγκης: Να κλιθούν οι φράσεις στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκονται.

6. Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις ὑπ' ἄλλου φονεῦσαι τινὰ οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν, οἷον δήμιος ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστῆ πεισθεὶς, ὁ δε τυράννω, τίνα αἰτιάσῃ τοῦ φόνου; Να αναγνωρίσετε γραμματικά τις ερωτηματικές και αόριστες αντωνυμίες και να τις κλίνετε στο γένος όπου βρίσκονται και στους δύο αριθμούς.

7. Ίδοις ἄν: Να σχολιάσετε τη σημασία της ευκτικής (με ιδιαίτερη προσοχή στο ἄν).

8. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β΄ και στη συνέχεια να γράψετε το α΄ ενικό πρόσωπο ενεστώτα κάθε ρήματος στην έγκλιση και στη φωνή όπου βρίσκεται:

Α´	Β´
α. παιδεύοιεν	1. γ´ εν. υποτ. παρακειμένου
β. εἶην	2. α´ εν. ευκτ. ενεστῶτα
γ. λευκῶς ἦ	3. β´ πληθ. ευκτ. μέλλοντα
δ. θεραπεύσωμεν	4. γ´ πληθ. ευκτ. ενεστῶτα
ε. θύσοιτε	5. α´ πληθ. υποτ. αορίστου

9. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ουσιαστικών και να τα τονίσετε:

- α. τόν μεγαλόφρονα ῥητορ _____
- β. τὰς εὐκόσμους ἀσπίδ _____
- γ. τῶ σεβαστῶ φυλακ _____
- δ. τῶν ἀνδρείων Ἑλλην _____
- ε. τοῦ μεγάλου γυπ _____

10. Να αναγνωρίσετε τα απα-
ρέμματα των παρακάτω φράσεων
αναφέροντας τη συντακτική θέση,
το είδος και το υποκείμενο τους.
Κατόπιν να εξετάσετε, όπου χρειά-
ζεται, αν παρατηρείται ταυτοπρο-
σωπία ή ετεροπροσωπία:

α. Ἐμοὶ δοκεῖ τούτῳ διαφέρειν
ἄνδρα τῶν ἄλλων ζώων, τῷ λόγῳ.

β. Οἱ Πέρσαι οἴονται τοὺς
ἀχαρίστους καὶ περὶ θεῶν ἀμελῶς
ἔχειν.

γ. Ὑμεῖς τοίνυν εἰώθατε (=
συνηθίζετε) ἐρωτᾶν, τί χρῆ ποιεῖν.

δ. Μένων ὁ Θετταλὸς φίλος
ἐβούλετο εἶναι τοῖς μέγιστα
δυναμένοις (= με τους πάρα πολύ
ισχυροὺς).

11. Να αναγνωρίσετε το είδος των
μετοχῶν (επιρρηματικές ή

κατηγορηματικές) των παρακάτω φράσεων και να βρείτε τα υποκείμενα τους. Κατόπιν να χαρακτηρίσετε τις επιρρηματικές ως συνημμένες ή απόλυτες:

α. Τῶν στρατιωτῶν λεγόντων, ὁ στρατηγὸς ἀπεκρίνατο.

β. Ὅρα ὑμᾶς πιστεύοντας ταῖς διαβολαῖς.

γ. Νενικηκότες τροπαῖον ἐστήσαντο.

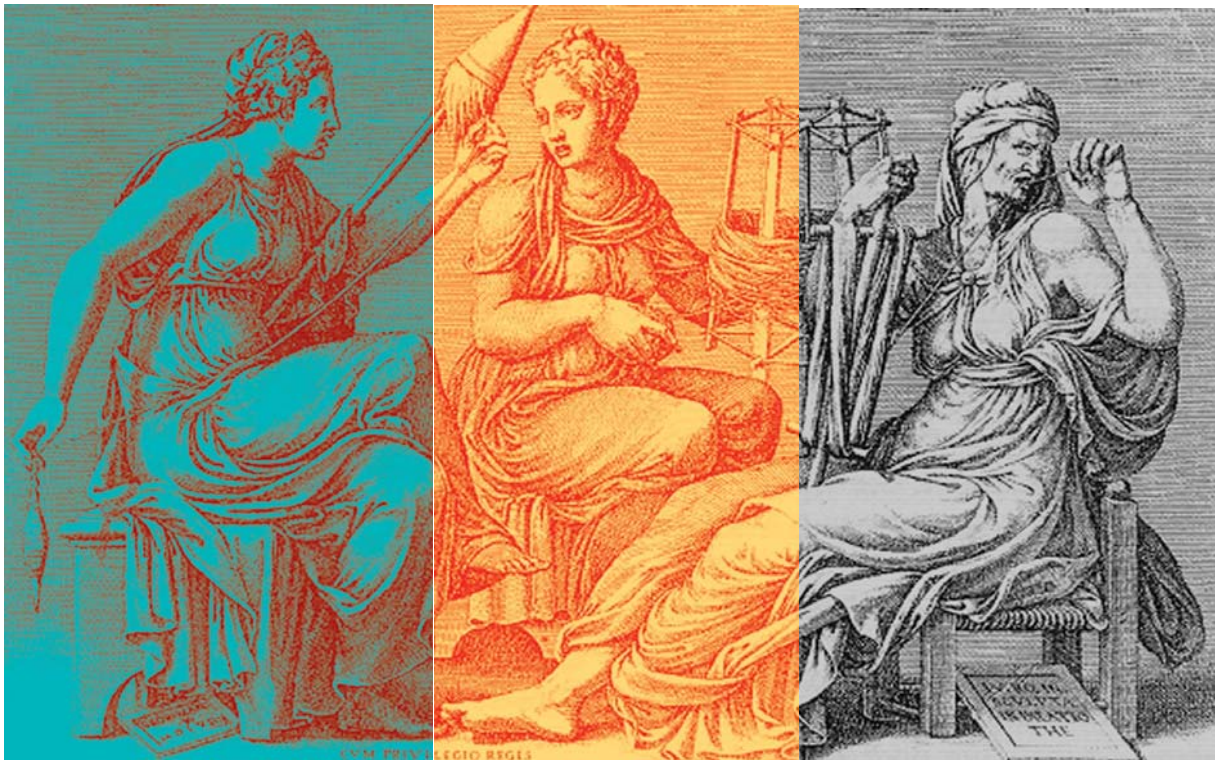
δ. Φανερός ἦν τοῖς νόμοις ὑπηρετῶν.

12. Στις παρακάτω φράσεις να εντοπίσετε τα αντικείμενα και να τα διακρίνετε σε άμεσο και έμμεσο:

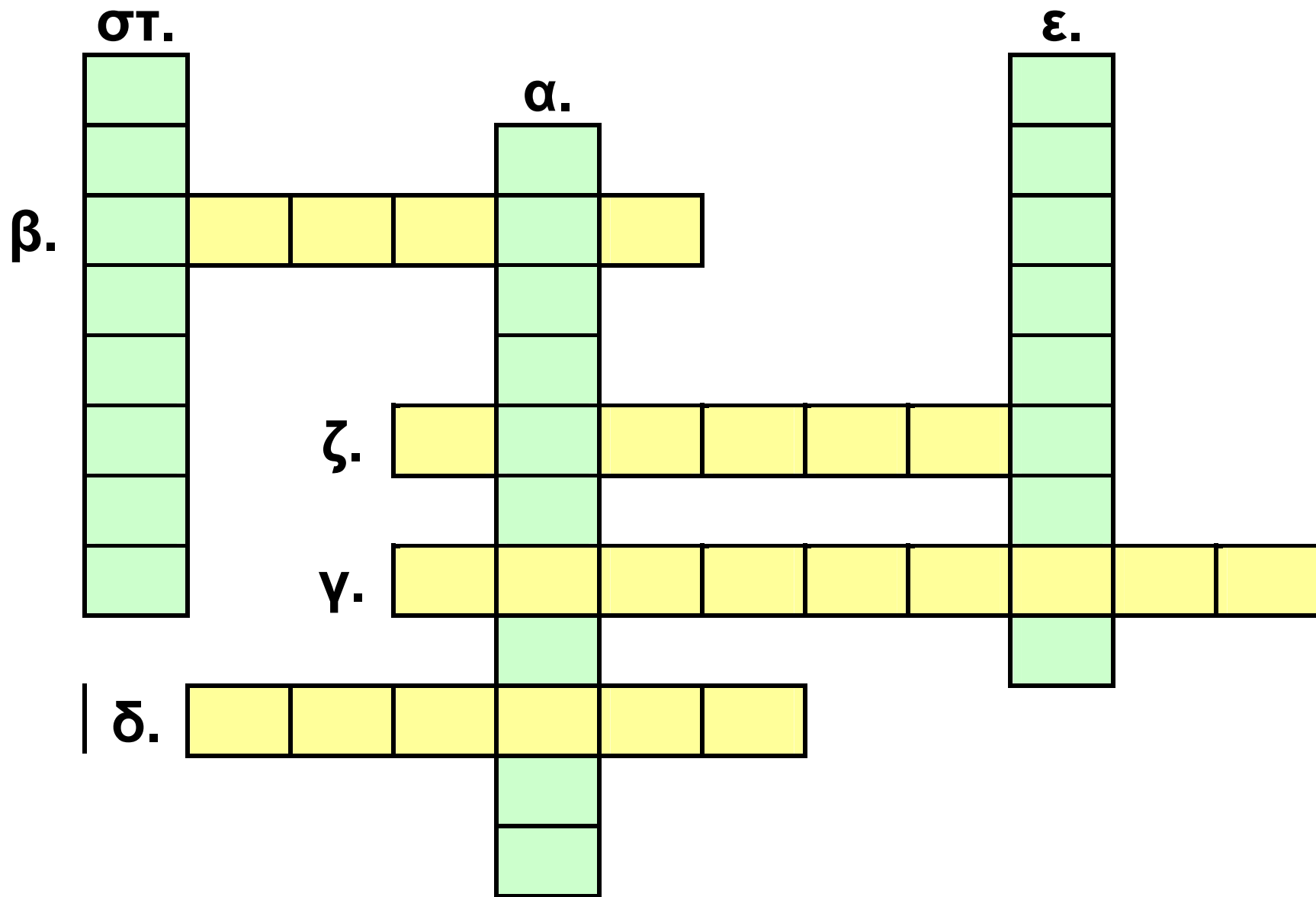
α. Ὁ πάππος τόν Κῦρον στολήν καλήν ἐνέδυσσε.

β. Λακεδαιμόνιοι ἐκώλυον (= παρεμπόδιζαν)

τούς Ἡλείους τοῦ ἀγῶνος.
γ. Μῆτε ὑπεσχόμεν (= υποσχέθη-
κα) μηδενί μηδέν μάθημα.
δ. Μεταδίδωμι τῷ βουλομένῳ τοῦ
ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ πλούτου.

13. Να συμπληρώσετε τους
τύπους που ζητούνται στην
κατάλληλη θέση:

α. γ´ πληθ. ευκτ. ενεστ. ρ.

γιγνώσκω.

β. β´ εν. ευκτ. μέλλ. ρ. ῥίπτω.

γ. α´ πληθ. υποτ. αορ. ρ. ἀκούω,

δ. γ´ εν. υποτ. ενεστ. ρ. ψηφίζω.

ε. α´ εν. ευκτ. αορ. ρ. ἄρπάζω.

στ. β´ πληθ. υποτ. αορ. ρ. ἰδρύω.

ζ. ονομ. εν. θηλ. μτχ. ενεστ. ρ. σώζω

**Οὐκ ἔϋμεν ἄρχειν ἄνθρωπον,
ἀλλὰ τὸν λόγον, ὅτι ἑαυτῷ τοῦτο
ποιεῖ καὶ γίνεται τύραννος.**

**Ἄριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια
1134a**

**Δεν αφήνουμε τον άνθρωπο να
κυβερνά αλλά τον λόγο, επειδή
(ο άνθρωπος) κυβερνά για
να ωφελήσει τον εαυτό του, και
γίνεται τύραννος.**

Ενότητα 11

**Ο Αινείας μεταφέρει τον πατέρα του
μετά την άλωση της Τροίας
(Gian Lorenzo Bernini, 1618-1619,
Galleria Borghese, Ρώμη).**

Ο σεβασμός προς τους γονείς μέλημα του νόμου

Α. Κείμενο Οι Νόμοι είναι το μεγαλύτερο σε έκταση και το πιο αξιόλογο έργο της γεροντικής ηλικίας του Πλάτωνα. Περιέχει εκτός από τις πολιτικές, παιδαγωγικές και ηθικές ιδέες του και συγκεκριμένες ρυθμιστικές διατάξεις που κατά τον φιλόσοφο πρέπει να διέπουν τη ζωή των πολιτών. Στις ποικίλες διατάξεις που ορίζουν την επιθυμητή συμπεριφορά των χρηστών πολιτών –αλλά και αυστηρές ποινές για τους παραβάτες– υπάρχει πρόβλεψη και για όσους δε σέβονται τους γονείς ή τους παππούδες τους.

Ὅς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπτειν, πρῶτον μὲν

ὁ προστυγχάνων βοηθείτω, και ὁ
μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς
προεδρίαν τῶν ἀγῶνων καλείσθω
βοηθῶν, μὴ βοηθήσας δὲ
ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω·
ὁ δὲ μὴ μέτοικος βοηθῶν μὲν
ἔπαινον ἔχέτω, μὴ βοηθῶν δὲ,
ψόγον δοῦλος δὲ βοηθήσας μὲν
ἐλεύθερος γιγνέσθω, μὴ βοηθή-
σας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μάστιγι
τυπτέσθω. Ἐὰν δὲ τις ὄφλη δίκην
αἰκίας γονέων, πρῶτον μὲν
φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄστεως εἰς
τὴν ἄλλην χώραν καὶ πάντων
ἱερῶν εἰργέσθω, κατελθῶν δὲ
θανάτῳ ζημιούσθω. Ἐὰν δὲ τις
ἐλεύθερος τῷ τοιοῦτῳ συμφάγη ἢ
συμπῆ ἢ τινα τοιαύτην ἄλλην
κοινωνίαν κοινωνήσῃ ἢ και μόνον
ἐντυγχάνων που προσάπτηται
ἐκῶν, μήτε εἰς ἱερόν ἔλθῃ μηδέν

**μήτ' εἰς ἀγοράν μήτ' εἰς πάλιν ὄλως
πρότερον ἢ καθήρηται.**

**Πλάτων, Νόμοι 8811-e
(διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

**ὅς ἂν (αοριστολογικό) τολμήσῃ) =
οποιοσδήποτε / ὅποιος τυχόν
τολμήσει**

τύπτω = χτυπῶ (πβ. ν.ε.: τύψη)

**ὁ προστυγχάνων βοηθείτω (γ' εν.
προστ. ενεστ. ρ. βοηθέω, βοηθῶ) =
ο πρώτος τυχών, ο πρώτος
άνθρωπος που τον συναντά (πβ.
ν.ε.: πρόστυχος) ας βοηθήσει (το
θύμα)**

**εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων
καλείσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ.
καλέομαι, καλοῦμαι) βοηθῶν =**

να καλείται σε τιμητική θέση στους αγώνες, εάν βοηθήσει

ἀειφυγίαν φευγέτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. φεύγω) = να απελευθεύεται (πβ. ν.ε.: φυγάς, πρόσφυγας) για όλη του τη ζωή

ἔπαινον ἔχέτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. ἔχω) = ας επαινείται

ὁ ψόγος = η μομφή, ο ψόγος (πβ. ν.ε.: ψεγάδι, άψογος)

ἐλεύθερος γιγνέσθω = ας κερδίζει την ελευθερία του = (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. γίγνομαι)

ἡ πληγή = το χτύπημα

ἡ μάστιξ, τῆς μάστιγος = το μαστίγιο (πβ. ν.ε.: μάστιγα)

ἐάν τις ὄφλη δίκην αἰκίας (υποτ. αορ. β' ρ. ὄφλισκάνω) = εάν κάποιος καταδικαστεί για

βιαιοπραγία (πβ. ν.ε.: οφειλή, οφειλέτης)

πάντων ἱερῶν εἰργέσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. εἴργομαι) = να αποκλείεται από κάθε ιερή τελετή κατελθῶν (μτχ. αορ. β' ρ. κατέρχομαι) = εάν γυρίσει από την εξορία

θανάτῳ ζημιούσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. ζημιόομαι, ζημιούμαι) = να τιμωρείται με την ποινή του θανάτου

κοινωνῶ (κοινωνέω) κοινωνίαν τινί = έχω σχέσεις με κάποιον (πβ. ν.ε.: κοινωνικός, ακοινωνήτος, κοινωνία)

ἐντυγχάνων που προσάπτηται ἐκῶν = συναντώντας (πβ. ν.ε.: εντευκτήριο, συνέντευξη) τον κάπου έρθει σε επαφή

(πβ. ν.ε.: αφή, απτός, εφαπτομένη)
μαζί του με τη θέλησή του (πβ. ν.ε.:
εκούσιος, εκουσίως)

ὄλως = γενικά

πρότερον ἢ καθήρηται (υποτ. αορ.
ρ. καθαίρομαι) = παρά μόνο αφού
εξαγνιστεί

Ερμηνευτικά σχόλια προεδρία: Το δικαίωμα να καταλαμβάνει κανείς την πρώτη σειρά καθισμάτων, ακριβώς μπροστά στην ορχήστρα, στις δραματικές παραστάσεις τον αρχαίου θεάτρου. Το προνόμιο αυτό απολάμβαναν στην αρχαία Αθήνα οι ιερείς, οι ανώτατοι άρχοντες, εξέχοντες πολίτες, οι απόγονοι όσων είχαν πέσει στο πεδίο της μάχης υπερασπιζόμενοι την πόλη και μέλη

αντιπροσωπειών ή πρεσβευτές
άλλων πόλεων σε ένδειξη τιμής.

**ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας
φευγέτω:** Ισόβια εξορία με δήμευση της περιουσίας, που επιβαλλόταν στην αρχαιότητα σε αυτούς που καταδικάζονταν για φόνους και άλλα βαριά εγκλήματα. Εκείνοι που πρόβλεπαν ότι θα καταδικαστούν σ' αυτή την ποινή συνήθως έφευγαν μόνοι τους πριν από τη δίκη.

Ερωτήσεις

1. Πώς επαληθεύεται από όσα διαβάσατε η ιδιαίτερη σημασία που απέδιδε ο Πλάτων στον σεβασμό προς τους μεγαλύτερους;
2. Από τις ποινές που προβλέπει ο νόμος που διαβάσατε ποια σας φαίνεται πιο αυστηρή; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

3. Από το κείμενο που μελετήσατε διαφαίνεται διαφοροποίηση στον τρόπο που ο Πλάτων αντιμετωπίζει διάφορες κοινωνικές ομάδες σε σχέση με την τήρηση της υποχρέωσης να σέβονται τους μεγαλύτερους και να τους βοηθούν, όταν κακοποιούνται. Να καταγράψετε τις ομάδες αυτές και την αντιμετώπισή τους και, αξιοποιώντας τις γενικότερες γνώσεις σας για την αρχαιότητα, να προσπαθήσετε να την αιτιολογήσετε.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

φεύγω [= φεύγω, τρέπομαι σε φυγή, εξορίζομαι, κατηγορούμαι]

θ. φευγ-, φυγ-

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: φευγέτω και άειφυγίαν]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

ἡ φεῦξις [= η αποφυγή], ἡ φύξις [= η φυγή], φυκτός και φευκτός [= αυτός που μπορείς να αποφύγεις], φευκτικός [= αυτός που έχει την τάση να ξεφεύγει]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἡ φυγή, ὁ φυγᾶς, φυγαδεύω

Νέα Ελληνική

φευγαλέος, φευγάτος

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

φυγοπόλεμος, φυγόξενος
ἡ διάφευξις [= η διαφυγή]
ἡ κατάφευξις [= το καταφύγιο]
ἄφυκτος [= αυτός που δεν είναι δυνατό να τον αποφύγεις]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

φυγοδικῶ, φυγόμαχος, φυγομαχῶ
φυγόπονος, ἡ φυγοπονία
ἀποφεύγω, ἡ ἀποφυγή, διαφεύγω
ἡ διαφυγή, καταφεύγω,
ἡ καταφυγή, τὸ καταφύγιον (-ιο),
προσφεύγω, ἡ προσφυγή,
ὁ πρόσφυξ (-υγας), ἄφευκτος

Νέα Ελληνική

φυγόδικος, φυγόκεντρος,
φυγομαχία, φυγόποινος
αναπόφευκτος, φοροφυγὰς

Ασκήσεις

1. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τις λέξεις της α.ε. που σημαίνουν ό,τι περιγράφουν οι φράσεις:

αυτός που αποφεύγει τον πόλεμο:

αφιλόξενος:

εξόριστος:

**αυτός που δεν προσέρχεται να
δικαστεί:**

**αυτός που αποφεύγει τον κόπο, τη
δουλειά:**

2. Να επιλέξετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. ομόρριζες του ρ. **φεύγω** και να συμπληρώσετε τις προτάσεις:

α. Η απορρόφηση των **Μικρασιατών** _____ στην ελληνική κοινωνία μετά την καταστροφή του 1922 προκάλεσε αρκετά κοινωνικά προβλήματα,

συνέβαλε όμως σημαντικά στην ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας.

β. Το ατύχημα ήταν

_____ από τη στιγμή που τέθηκε εκτός λειτουργίας και ο εφεδρικός μηχανισμός συγκράτησης του φορτίου.

γ. Στην καθημερινή συναναστροφή είναι πολύ συμπαθητικός άνθρωπος, αλλά στην εργασία του η _____ του τον κάνει στόχο αρνητικών σχολίων από τους συναδέλφους του.

δ. Οι κάτοικοι της περιοχής, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί το εργοστάσιο επεξεργασίας βιομηχανικών λυμάτων, απείλησαν με _____ στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αν δεν ανακληθεί η απόφαση εγκατάστασης.

B2. Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στη σύνθεση:

Δεύτερο συνθετικό μπορεί να είναι:

λέξη κλιτή

λέξη άκλιτη

Όταν το δεύτερο συνθετικό είναι άκλιτη λέξη (κυρίως επιρρήματα, άκλιτα αριθμητικά, σύνδεσμοι), στη σύνθετη λέξη παραμένει αμετάβλητο.

Π.χ. **ὑπερ-άνω**, **ἔκ-παλαι**, **συν-άμα**.

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

έν + δέκα _____

δέκα + πέντε _____

έν + αντί _____

πρός + έτι _____

2. Να χωρίσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους μέρη:

δεκατρία _____

έπειτα _____

σύνεγγυς _____

εύγε _____

3. Να βρείτε τη λέξη που κρύβεται στην έγχρωμη στήλη:

α. ἐν + πάθος

ὀ

β. ἀγρός + νέμω

ὀ

γ. ἔθνος + ἄρχω

ὀ

δ. ψυχὴ + ἄγω

ὀ

ε. μήτηρ + πόλις

ἦ

στ. κακός + μοῖρα

ὀ

ζ. ἄστυ + νέμω

ὀ

Γ1. Γραμματική

Προστακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής

**Οι τύποι φευγέτω και έχέτω του
κειμένου της Ενότητας είναι τύποι
προστακτικής ενεστώτα
ενεργητικής φωνής**

α. Σχηματισμός και κλίση προστακτικής ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

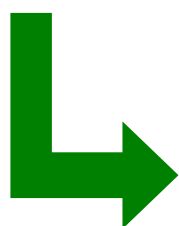
**Η προστακτική δεν έχει α' εν. και
α' πληθ. πρόσωπο (όπως και στη
ν.ε.). Προστακτική έχουν ο ενεστώ-
τας, ο αόριστος και ο παρακείμενος
(βλ. επόμενη Ενότητα). Οι τύποι
προστακτικής παίρνουν άρνηση
μή.**

Στους πίνακες παρατίθεται η κλίση της προστακτικής ενεστώτα και αορίστου ε.φ.:

**Προστακτική
ενεστώτα**

πίστευ-ε
πιστευ-έτω

πιστεύ-ετε
πιστευ-όντων ή
πιστευ-έτωσαν

**Προστακτική
αορίστου**

πίστευ-σ-ον
πιστευ-σ-άτω

πιστεύ-σ-ατε
πιστευ-σ-άντων ή
πιστευ-σ-άτωσαν

Παρατηρήσεις

1. Η προστακτική αορίστου, όπως και η υποτακτική και η ευκτική, **δεν δέχεται αύξηση!**

2. Προσέξτε την αναλογία στον σχηματισμό και στην κλίση των δύο προστακτικών, λαμβάνοντας υπόψη ότι:

α. η προστακτική αορίστου

παρουσιάζει το χαρακτηριστικό για τον μέλλοντα και τον αόριστο -σ- μετά το θέμα του ρήματος,

β. το χαρακτηριστικό φωνήεν της προστακτικής αορίστου είναι το -α- (αντί για το -ε-της προστακτικής ενεστώτα).

3. Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν την προστακτική αορίστου με τις γνωστές αλλαγές στο θέμα τους.

❖ Λαμβάνοντας υπόψη τη δεύτερη παρατήρηση, να κλίνετε παρακάτω τις προσακτικές ενεστώτα και αορίστου των ρημάτων προσάπτω, ἀνατρέπω, μεταπίθω.

	προσάπτω	
β.	Ενεστώτας	Αόριστος
β' εν.		
γ' εν.		
β' πληθ.		
γ' πληθ.		

	ἀνατρέπω	
β.	Ενεστώτας	Αόριστος
β' εν.		
γ' εν.		
β' πληθ.		
γ' πληθ.		

	μεταπίθω	
β.	Ενεστώτας	Αόριστος
β' εν.		
γ' εν.		
β' πληθ.		
γ' πληθ.		

Σημασίες και χρήσεις της προστακτικής

Σε κύριες προτάσεις, όπου και αποκλειστικά συναντάται, η προστακτική μπορεί να εκφράζει:

– προσταγή ή προτροπή, οπότε συχνά προτάσσονται τα: ἄγε (δή), ἴθι (δή), ἄγετε (δή), ἴτε (δή).

π.χ. Γνώθι σαυτόν (Χίλων).

Ἴθι δή (= εμπρός λοιπόν) νῦν εἶπέ τούτοις, τίς αὐτοῦς βελτίους ποιήσει.

– απαγόρευση ή αποτροπή με ἄρνηση μή.

π.χ. Πρὸς θεῶν, μὴ λύετε τὰς σπονδὰς (= Στο ὄνομα των θεῶν, μην παραβαίνετε τους ὅρους της ανακωχῆς).

– συγκατάθεση ἢ παραχώρηση.

π.χ. Οἱ δ' οὖν γελῶντων (= Αυτοί ας γελούν).

– ευχή ἢ κατάρα.

π.χ. Ὑγίαινε. Ἐρρέτω (= στα κομμάτια!).

– συμβουλή.

π.χ. Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα.

– δέηση ἢ παράκληση.

π.χ. Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἄχιλλῆος.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους τύπους της προστακτικής

επιδιώξεις και ποιοτικές απαιτήσεις:

		<p>β. εν. γ. παρθ. γ. παρθ. γ. παρθ.</p>	<p>ΚΙΝΟΥΜΕΝΩ ΔΙΚΑΙΩ ΘΑΥΜΑΖΩ ΠΑΥΩ ΘΥΩ</p>
<p>προστακτική αριθμού</p>	<p>προστακτική επιτάξεις</p>	<p>πρόσωπο</p>	<p>ρήμα</p>

2. Να μεταφέρετε τους τύπους των ρημάτων στην προστακτική ενεστώτα και αορίστου διατηρώντας σταθερά το πρόσωπο και τον αριθμό:

οὗτος		
	Ενεστώτας	Αόριστος
γράφει		
πράττει		
κηρύττει		

ὕμεῖς		
	Ενεστώτας	Αόριστος
κρύπτετε		
ταράττετε		
πείθετε		

3. Να εντοπίσετε τους τύπους προστακτικής στις παρακάτω φράσεις και να αναγνωρίσετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται και τη σημασία τους:

α. Ὡς ἄνδρες, τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν γυμνάσατε.

β. Ὡς νεανία, δίωκε τὰ ἐσθλῶν ἢ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπιτηδεύματα.

γ. Ταῦτα μὴ πράττετε.

δ. Κηρύξατε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

ε. Νῦν, ὦ Σώκρατες, δίδαξόν με τὴν ἀρετὴν.

στ. Εἰ ἀληθῆ λέγεις, σῶσον σεαυτὸν.

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον κατάλληλο τύπο προστακτικής του ρήματος που δίνεται σε παρένθεση και να βρείτε την ειδικότερη σημασία της προστακτικής κάθε φορά:

α. _____, Κύριε, τον λαὸν Σου (σῶζω, ἀόρ.).

β. _____ μὲν,
_____ δέ, (πατάσσω,
ἀκούω, ἀόρ.)

γ. _____ βραδέως
(σπεύδω, ενεστ.).

δ. Οὐς ὁ θεός συνέζευξεν
ἄνθρωπος μή _____
(χωρίζω, ενεστ.).

**Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν
οἱ γονεῖς.**

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι

**Οἱ πιο σημαντικοὶ θεοὶ γιὰ τους
συνετούς εἶναι οἱ γονεῖς τους.**

Ενότητα 12

Ο Σίσυφος ήταν θρυλικός για την πονηριά του και τα πανούργα σχέδια που κατέστρωνε σε βάρος θεών και ανθρώπων. Γι' αυτό καταδικάστηκε να σπρώχνει αιώνια επάνω σε έναν λόφο έναν μεγάλο βράχο, που κυλούσε πάλι χαμηλά κι εκείνος τον έσπρωχνε πάλι από την αρχή (μελανόμορφος αμφορέας, περ. 510-500 πΧ., Staatliche Antikensammlungen, Μόναχο).

Τα φαινόμενα απατούν

Α. Κείμενο Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος (βλ. Ενότητα 5), δεινός εκκλησιαστικός ρήτορας, έδωσε με τον βίο του ένα χειροπιαστό παράδειγμα αφοσίωσης στον συνάνθρωπο και έμπρακτης εφαρμογής των κηρυγμάτων του Χριστού. Στους πολυάριθμους και μακροσκελείς λόγους του στηλιτεύει την υποκρισία που κυριαρχούσε στην εποχή του και τονίζει την ανάγκη να απομακρυνθούν οι πιστοί από τα εφήμερα «αγαθά» και να θεμελιώσουν τη ζωή τους σε ουσιαστικές αξίες.

**”Εστωσαν δύο άμαρτωλοί, ό μέν
κολαζόμενος, ό δέ μή
κολαζόμενος. Μή λέγε, μακάριος
ούτος, ότι πλουτεί, όρφανούς
άποδύει, χήρας βιάζεται. Καίτοι ού**

νοσεῖ, ἀλλ' ἀρπάζων εὐδοκιμεῖ, τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας, οὐδέν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει· ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρῆνει, ὅτι καὶ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται. Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ὑδέρῳ κατεχόμενον, καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν, μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νόσον, μακαρίζεις τοῦτον, ἢ ταλανίζεις; Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδῃς ὑδέρῳ κατεχόμενον, ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα, φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα πικροῖς, οὐχὶ τοῦτον πολὺ μᾶλλον ἐκείνου μακαρίζεις; Ὁμολόγηται· ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται· ὁ δὲ νοσεῖ, καὶ ἀπολαύει ἰατρείας. Ἐπίπονος μὲν ἢ ἰατρεία, ἀλλ' ὠφέλιμον αὐτῆς τὸ

**τέλος. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ
παρόντι βίῳ.**

**Ἰωάννης Χρυσόστομος,
Περὶ Λαζάρου, PG 48.1030-1031
(διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

**ἔστωσαν = ας υποθέσουμε ὅτι
υπάρχουν**

**ὁ μακάριος, ἡ μακαρία, τὸ
μακάριον = ευτυχισμένος (πβ. ν.ε.:
μακαριστός, μακαριότητα)**

**ἀποδύω = γδύνω (πβ. ν.ε.:
αποδυτήρια)**

**βιάζομαι = χρησιμοποιοῦ βία,
επιτίθεμαι σε κάποιον**

καίτοι = καὶ πράγματι, καὶ βέβαια

**εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ =
προοδεύω, προκόβω**

ἀπολαύω + γεν. = απολαμβάνω
(πβ. ν.ε.: απόλαυση,
απολαυστικός)

ἡ δυναστεία = η δύναμη, η εξουσία
(πβ. ν.ε.: δυνάστης,
καταδυναστεύω)

οὐδέν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν
ὑπομένει = δεν υποφέρει από
καμιά ανθρώπινη δυστυχία

μάλιστα (υπερθ. βαθμ. επιρρ. μάλα)
θρήνει (β' εν. προστ. ενεστ. ρ.
θρηνέω, θρηνῶ) = πάρα πολύ να
τον θρηνεῖς

ὁ ὕδρος = η υδρωπικία, η
συσσώρευση υγρού σε κοιλότητες
του σώματος

ἡ Συβαριτική τράπεζα = το
βαρυφορτωμένο με εδέσματα
τραπέζι

μεθύω = μεθάω

**ἐπιτείνω = επιδεινώνω (πβ. ν.ε.:
επίταση, επιτατικός)**

**μακαρίζω = καλοτυχίζω, θεωρώ
ευτυχισμένο**

**ταλανίζω = θεωρώ δυστυχισμένο
(πβ. ν.ε.: ταλαίπωρος,
ταλαιπωρία)**

**ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν = να
απολαμβάνει ιατρικής φροντίδας**

**λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα = να
παραδίδεται στην πείνα (πβ. ν.ε.:
λιμάζω, λιμασμένος
≠ λοιμός = μεταδοτική ασθένεια), να
αποφεύγει το φαγητό**

**φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα
(μτχ. ενεστ. ρ. προσκαρτερέω,
προσκαρτερῶ) πικροῖς να παίρνει
με υπομονή (πβ. ν.ε.: καρτερία,**

εγκαρτέρηση, καρτερικότητα)
φάρμακα πικρά

μᾶλλον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. μάλα)
ἐκείνου (β' όρος σύγκρισης) =
πιο πολύ από εκείνον

ὠμολόγηται = είναι κοινά
παραδεκτό

ἡ ἰατρεία = η θεραπεία (πβ. ν.ε.:
γιατρός, γιατρεία)

τὸ τέλος = ο σκοπός (πβ. τελικές
προτάσεις, τελικές μετοχές,
εντελέχεια)

Ερμηνευτικά σχόλια

τράπεζαν ἔχων Συβαριτικήν: Η
Σύβαρις ήταν πόλη της Κάτω
Ιταλίας χτισμένη πάνω στον
ομώνυμο ποταμό. Οι κάτοικοί της
ήταν γνωστοί για τον πλούτο και τη
ροπή τους στην πολυτέλεια,

τη φιληδονία και την αλαζονεία. Για τον λόγο αυτό το επίθετο «**συβαριτικός**» έφτασε να προσδιορίζει μεταφορικά καθετί το υπερβολικό και ηδονικό.

Ερωτήσεις

- 1. Ποιον εκφραστικό τρόπο χρησιμοποιεί ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, για να εξηγήσει στους πιστούς γιατί δεν πρέπει να θαυμάζουν όσους ζουν μέσα στην αμαρτία;**
- 2. Ποια στάση ζωής προβάλλει έμμεσα, με το απόσπασμα που μελετήσατε, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος;**
- 3. Πιστεύετε ότι όσα αναφέρει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος έχουν εφαρμογή στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.**

Οι θεοί τιμώρησαν τον Τάνταλο για την ασέβεια προς αυτούς καταδικάζοντάς τον σε αιώνια ανικανοποίητη πείνα και δίψα. Άλλοι λένε ότι κρέμασαν επάνω από το κεφάλι του έναν πελώριο βράχο που απειλούσε να τον συντρίψει. Σε αυτό το αγγείο φαίνεται η προσπάθειά του να συγκρατήσει τον βράχο (απουλικός κρατήρας, ύστερος 4ος αι. π.Χ., Staatliche Antikensammlungen, Μόναχο).

Δεμένος στον πύρινο τροχό, ο Ιξίων, ο βασιλιάς των Λαπιθών, πληρώνει την αχαριστία του απέναντι στους θεούς. Στο πρόσωπό του φαίνεται η οδύνη από τη φωτιά και τα δαγκώματα των φιδιών που τον τυλίγουν (αμφορέας, περ. 330-320 π.Χ., Staatliche Museen, Βερολίνο).

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

τέλος [= σκοπός, τέλος]
[στο κείμενο συναντήσατε τον
τύπο: τέλος]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

τὸ τελεστήριον [= τόπος
ιεροτελεστίας], **τελεστικός**
[= 1. κατάλληλος να κάνει κάτι,
2. κατάλληλος για μύηση],
τελευτῶ [= τελειώνω, πεθαίνω],
ἡ τελευτή

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τελῶ [= κάνω, εκτελώ,
πραγματοποιώ], **ἡ τέλεσις**,
ἡ τελετή, **ὁ τελεστής** [= (α.ε.)
1. αρχηγός, 2. μυσταγωγός, (ν.ε.)
ὄρος των μαθηματικών και της
φυσικής], **τελικός**, **τέλειος**,
ἡ τελειότης (-τητα), **τελειῶ** (-ώνω)
ἡ τελείωσις (-η), **τὸ τελείωμα**,
τελειωτικός [= (α.ε.) αποτελεσμα-
τικός, (ν.ε.) οριστικός], **τελευταῖος**

Νέα Ελληνική

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

τελεσιουργῶ, τελεσιουργός,
δημοτελής, ὑπερτελής [= αυτός
που ξεχωρίζει]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τελεσφορῶ, τελεσφόρος,
ὁ τελετάρχης, διατελῶ, ἀποτελῶ,
ἐκτελῶ, ἐπιτελῶ, συντελῶ,
ἀποτελειῶ (-ώνω), ἡ αὐτοτέλεια,
ἡ ἐντέλεια [= ἡ τελειότητα],
πολυτελής, ὑποτελής, ἀτελής,
ἡ ἀτέλεια, ἡμιτελής, εὐτελής

Νέα Ελληνική

τελεσίδικος, τελεσίγραφο,
τελειοποίηση, τελειόφοιτος,

**εκτέλεση, εκτελεστικός,
ατελέσφορος, ιδιοτελής,
ιεροτελεστία**

Ασκήσεις

- 1.** Να εξετάσετε τη διαφορά στη σημασία που παρουσιάζουν οι λέξεις **ἀτέλεια** και **ὑποτελής** στην α.ε. και στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.
- 2.** Αφού συμβουλευτείτε το λεξικό σας, να γράψετε προτάσεις στη ν.ε. χρησιμοποιώντας τις λέξεις **«τελεσφωρῶ»**, **«αυτοτέλεια»** και **«υποτελής»**.
- 3.** Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλα ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα,

ομόρριζα των λέξεων που δίνονται παρακάτω:

Α΄	Β΄
ἀποτελῶ	τὸ _____
ἐπιτελῶ	ἡ _____ ὁ/ ἡ _____ τὸ _____
διατελῶ	ὁ/ ἡ _____ τὸ _____
ὁ/ ἡ εὐτελής, τὸ εὐτελές	ἡ _____
ὁ/ ἡ _____ τὸ _____	ἡ αὐτοτέλεια

Α´	Β´
ὄ/ ἡ πολυτελής, τὸ πολυτελές	ἡ _____
ὄ/ ἡ _____ τὸ	ἡ ἐντέλεια

B2. Ετυμολογικά

Νόθα σύνθετα

Νόθα σύνθετα ονομάζονται οι λέξεις που έχουν ως α´ συνθετικό ακέραιη πτώση ονόματος και όχι απλό θέμα.

Ειδικότερα στα νόθα σύνθετα: Το α´ συνθετικό μένει αμετάβλητο, π.χ. πασίγνωστος (πᾶσι), δορυφόρος (δόρυ).

Το β' συνθετικό άλλοτε μένει αμετάβλητο, π.χ. πασίγνωστος (γνωστός) και άλλοτε υφίσταται μεταβολές, όπως στις υπόλοιπες κατηγορίες σύνθετων λέξεων, π.χ. δορυφόρος (φέρω).

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε με τα συνθετικά που σας δίνονται νόθα σύνθετα ονόματα και να δηλώσετε, όπου είναι απαραίτητο, τις μεταβολές των β' συνθετικών τους:

πῦρ + φέρω _____

νέα + πόλις ἢ _____

ναῦς (δοτ. πληθ. ναυσί) + πόρος _____

φῶς + φέρω _____

μέλι + γλῶσσα _____

2. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να σημειώσετε τις μεταβολές των β' συνθετικών, όπου χρειάζεται. Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στη σύνθεση με β' συνθετικό λέξη κλιτή.

τελεσφόρος _____
δημοτελής _____
άτελής _____
άποτελῶ _____
ήμιτελής _____
ἐπιτέλεσις _____

Γ. Γραμματική

1. Προστακτική ενεστώτα ρ. εἰμί και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

Ο τύπος ἔστωσαν του κειμένου της
Ενότητας είναι τύπος προστακτικής
ενεστώτα τον ρ. εἰμί.

Κλίση προστακτικής ενεστώτα ρ. εἰμί

β' εν. γ' εν.	<u>ἴσθι</u> ἔστω
β' πληθ. γ' πληθ.	<u>ἔστε</u> ἔστων, ἔστωσαν, όντων

Η προστακτική του παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται τόσο περιφραστικά (πιο εύχρηστος τύπος) από την ενεργητική μετοχή παρακειμένου του ρήματος και την προστακτική ενεστώτα του ρ. είμί, π.χ. λε-λυκώς, -υῖα, -ός ἴσθι, όσο και μονολεκτικά (σπάνια), π.χ. λέλυκε, λελυκέτω κτλ.

❖ Να κλίνετε την προστακτική παρακειμένου του ρ. κελεύω:

**Κλίση προστακτικής
παρακειμένου βαρύτονων
ρημάτων ε.φ.**

κεκελευκώς, - υῖα, -ός _____

κεκελευκότες, - υῖαι, -ότα _____

2. Ανώμαλα επίθετα

α. πολύς, πολλή, πολύ

❖ Στον πίνακα κλίσης του επιθέτου να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους του θηλυκού γένους (που κλίνεται κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά ουσιαστικά σε -η) και τους τύπους πληθυντικού αριθμού του αρσενικού και του ουδέτερου (που κλίνονται κατά τα δευτερόκλιτα αρσενικά και ουδέτερα ουσιαστικά, αντίστοιχα):

	ενικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	πολύς	πολλ ...	πολύ
γεν.	πολλοῦ	πολλ ...	πολλοῦ
δοτ.	πολλῶ	πολλ ...	πολλῶ
αιτ.	πολύν	πολλ ...	πολύ
κλητ.	πολύ	πολλ ...	πολύ

πληθυντικός αριθμός			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	πολλ ...	πολλ ...	πολλ ...
γεν.	πολλ ...	πολλ ...	πολλ ...
δοτ.	πολλ ...	πολλ ...	πολλ ...
αιτ.	πολλ ...	πολλ ...	πολλ ...
κλητ.	πολλ ...	πολλ ...	πολλ ...

Παρατήρηση

Με **-λ-** γράφονται οι τύποι που η κατάληξή τους περιέχει **-ν-**. Με **-λλ-** γράφονται οι υπόλοιποι τύποι (παρατήρηση χρήσιμη και για τη ν.ε.).

β. μέγας, μεγάλη, μέγα

❖ Στον πίνακα κλίσης του επιθέτου να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους του θηλυκού γένους (που κλίνεται κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά ουσιαστικά σε **-η** και τους

τύπους πληθυντικού αριθμού του αρσενικού και του ουδέτερου (που κλίνονται κατά τα δευτερόκλιτα αρσενικά και ουδέτερα, ουσιαστικά, αντίστοιχα):

	ενικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	μέγας	μεγαλ...	μέγα
γεν.	μεγάλου	μεγαλ...	μεγάλου
δοτ.	μεγάλω	μεγαλ...	μεγάλω
αιτ.	μέγαν	μεγαλ...	μέγα
κλητ.	μέγα / μεγάλε	μεγαλ...	μέγα

	πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	μεγαλ...	μεγαλ...	μεγαλ...
γεν.	μεγαλ...	μεγαλ...	μεγαλ...
δοτ.	μεγαλ...	μεγαλ...	μεγαλ...
αιτ.	μεγαλ...	μεγαλ...	μεγαλ...
κλητ.	μεγαλ...	μεγαλ...	μεγαλ...

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της προστακτικής ενεστώτα του ρ. είμί:

α. Γενναῖοι ὑμεῖς _____.

β. Εὐτυχής _____ ὅστις φίλους ἔχει.

γ. ὦ νεανία, _____ φιλαλήθης.

δ. _____, ὦ νέοι, πολυμαθεῖς.

2. Να γράψετε τους παρακάτω τύπους στην προστακτική παρακειμένου διατηρώντας το ίδιο πρόσωπο (η μετοχή να τεθεί στο αρσενικό γένος):

**κεκώλυκας
πεφεύγατε
παρεσκεύακε
έπεψηφικε**

**3. Να γράψετε τους τύπους
προστακτικής ενεστώτα και
παρακειμένου που ζητούνται:
οὔτοι (δανείζω)**

σύ (θεραπεύω)

οὔτος (γράφω)

**4. Να γράψετε τους τύπους που
ζητούνται:**

**α. β´ εν. προστ. παρακ. ρ.
δουλεύω.**

**β. γ´ πληθ. προστ. παρακ. ρ.
πιστεύω.**

γ. β' εν. προστ. αορ. ρ. ἔρμηνεύω.
δ. β' εν. προστ. παρακ. ρ. ἀκούω.
ε. γ' εν. προστ. παρακ. ρ.
παρασκευάζω.
στ. β' πληθ. προστ. ενεστ. ρ.
κρύπτω.

5. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους κατάλληλους τύπους των επιθέτων πολὺς, πολλή, πολύ και μέγας, μεγάλη, μέγα:

α. Τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ π_____ καταγέλωτος γέμει.

β. Οὐ βασιλέα μ_____ αὐτόν προσαγορεύομεν ὥσπερ αἰχμάλωτοι;

γ. Τὰ τείχη κατέσκαπτον π_____ προθυμία, νομίζοντες ἐκείνην την ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ελευθερίας.

δ. Οὐκ ἔστιν μ_____ καὶ
νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μικρὰ
καὶ φαῦλα πράττοντας.

ε. Τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα
τῶν Μακεδονικῶν ὄπλων
ἐπέμπετο π_____ ἀμάξαις.

στ. Ἐμβάλλουσιν (= εἰσβάλλουν) εἰς
τὴν Ἀττικὴν στρατῶ μ _____
Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν
συμμάχων.

Ὁ δὲ πλοῦτος ἡμᾶς, καθάπερ
ἰατρός κακός, πάντας βλέποντας
παραλαβῶν τυφλοὺς ποιεῖ.

Ἀντιφάνης

Ο πλούτος ὅμως, ὅπως
ο κακός γιατρός, ἐνώ μας
παραλαμβάνει με καλή ὄραση,
μας κάνει τυφλοὺς.

Ενότητα 13

Πέτερ Μπρέχελ ο Πρεσβύτερος, Η Γη της αφθονίας (1567). Μια εύγλωττη χιουμοριστική περιγραφή των αποτελεσμάτων ενός γεύματος χωρίς εγκράτεια (Παλαιά Πινακοθήκη Μονάχου).

Η σωστή στάση στο θέμα της τροφής

A. Κείμενο Ο Ιωάννης Στοβαίος (5ος αι. μ.Χ.) συγκέντρωσε στο **Ἄνθολόγιον** που συνέθεσε επίλεκτα χωρία από πολυάριθμους ποιητές και πεζογράφους βασιζόμενος και σε προϋπάρχουσες ανάλογες συλλογές. Μεταξύ των ανθολογούμενων είναι και ο Μουσώνιος Ρούφος (1ος αι. μ.Χ.), ένας στωικός φιλόσοφος που ίδρυσε ονομαστή σχολη στη Ρώμη. Υποστήριζε ότι οι άνθρωποι είναι ασθενείς και ότι μόνο η φιλοσοφία μπορεί να τους θεραπεύσει. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε μιλάει για τους κινδύνους που κρύβει το φαγητό και τη στάση που πρέπει να τηρεί ένας συνετός άνθρωπος στο θέμα αυτό.

Πολλῶν ἡδονῶν οὐσῶν, αἱ τὸν ἄνθρωπον ἐνδιδόναι αὐταῖς βιάζονται παρὰ τὸ συμφέρον, δυσμαχωτάτη εἶναι δοκεῖ ἢ περὶ τροφήν ἡδονή. Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς σπανιώτερον ὁμιλοῦμεν, ταύτης δὲ ἀνά πᾶσαν ἡμέραν πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη, ὥστε πλείους οἱ ἐνταῦθα κίνδυνοι. Καὶ γὰρ ὁ πλέον ἢ δεῖ ἐσθίων ἀμαρτάνει, καὶ ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν, καὶ ὁ τὰ ἡδίω τῶν ὑγιεινοτέρων βρώματα προτιμῶν. Ἔστι δὲ ἀμαρτία περὶ τροφήν καὶ ὅταν παρὰ καιρὸν προσφερώμεθα αὐτήν. Ἔτι δὴ καὶ ἄλλων ἀμαρτιῶν οὐσῶν περὶ τροφήν, δεῖ ἀπασῶν καθαρεῦειν. Καθαρεῦοι δ' ἂν τις ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι σῖτον οὐχ ἵνα ἡδηται ἀλλ' ἵνα τρέφηται, οὐδ' ἵνα λεαίνηται την κατάποσιν ἀλλ'

**ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα. Καὶ γὰρ
γέγονεν ἢ μὲν κατάποσις δίοδος
εἶναι τροφῆς, οὐχ ἡδονῆς
ὄργανον, ἢ δὲ γαστήρ τοῦ αὐτοῦ
χάριν οὐπερ ἔνεκα καὶ φυτῶ ῥίζα
γέγονεν. Διὸ καὶ προσήκει ἐσθίειν
ἡμῖν ἵνα ζῶμεν, οὐχ ἵνα ἡδῶμεθα.**

**Γάιος Μουσώνιος Ροῦφος
(Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον 3.18.37),
διασκευή**

Γλωσσικά σχόλια

**ἢ ἡδονή = η ευχαρίστηση
ἐνδιδόναι (απαρ. ενεστ. ρ.
ἐνδίδωμι) αὐταῖς βιάζονται =
εξαναγκάζουν να υποκύψει (πβ.
ν.ε.: ενδοτικός) σε αυτές
ὁ/ ἢ δύσμαχος, τὸ δύσμαχον =
δυσπολέμητος, ακατανίκητος**

(πβ. ν.ε.: αμαχητί, μαχητικός)

ὀμιλέω, ὀμιλῶ = έρχομαι σε επαφή,
ασχολούμαι με κάτι

πειράομαι, πειρῶμαι + γεν =
δοκιμάζω κάτι

ταύτης πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη
(έστί) = αυτήν είναι ανάγκη να τη
γευόμαστε (πβ. ν.ε.: πείραμα,
πειρατής, απόπειρα) οπωσδήποτε

πλείους (και πλείονες, συγκρ. βαθμ.
επιθ. ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ) =
περισσότεροι (πβ. ν.ε.: πλειονοψη-
φία, πλειονότητα, πλεόνασμα)

ένταῦθα = εδώ, σε αυτή την
περίπτωση

ὁ πλέον ἢ δεῖ (β' όρος σύγκρισης)
έσθίων = αυτός πον τρώει
περισσότερο απ' όσο πρέπει

ἀμαρτάνω = σφάλλω (πβ. ν.ε.:
διαμαρτία)

**ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν =
αυτός πον τρώει βιαστικά /
λαίμαργα**

**ὁ τὰ ἡδίω (και ἡδίονα, συγκρ.
βαθμ. επιθ. ὁ ἡδύς, ἡ ἡδεΐα, τὸ
ἡδύ) τῶν ὑγιεινοτέρων βρωμάτων
(β' ὀρος σύγκρ.) προτιμῶν (μτχ.
ενεστ. ρ. προτιμάω, προτιμῶ) =
αυτός που προτιμάει τις πιο
ευχάριστες παρά τις πιο υγιεινές
τροφές**

ἡ ἁμαρτία = το σφάλμα

**ὅταν παρὰ καιρὸν προσφερώμεθα
αὐτήν = ὅταν την τρώμε ἀκαιρα /
σε λάθος ὥρα**

**καθαρεύω = εἶμαι καθαρός, απέχω
ἀπό κάτι κακό (πβ. ν.ε.:
καθαρεύουσα, κάθαρση)**

**ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι (απαρ.
ενεστ. ρ. αἰρέομαι, αἰροῦμαι) =**

εάν συνηθίσει (πβ. ν.ε.: εθισμός, εθιστικός, έθιμο, ήθος) τον εαυτό του να επιλέγει (πβ. ν.ε.: αιρετός, αίρεση, αρχαιρεσίες)

ὁ σῖτος (πληθ. τὰ σῖτα) = τα δημητριακά, (εδώ) η τροφή (πβ. ν.ε.: ασιτία, υποσιτισμός, επισιτισμός)

ἵνα ἤδηται (υποτ. ενεστ. ρ. ἤδομαι) = για να ευχαριστιέται

ἵνα λεαίνηται (υποτ. ενεστ. ρ. λεαίνομαι) τήν κατάποσιν = για να ευχαριστεί (πβ. ν.ε.: λείανση, λείος) τον οισοφάγο (πβ. ν.ε.: καταπίνω)

ἵνα ῥωννύηται (υποτ. ενεστ. ρ. ῥώννυμαι) = για να ενδυναμώνει (πβ. ν.ε.: ρώμη, ρωμαλέος, επίρρωση)

ἡ γαστήρ γέγονεν (οριστ. παρακ. ρ. γίγνομαι) τοῦ αὐτοῦ χάριν

**οὔπερ ἔνεκα καὶ φυτῶ ρίζα = η
κοιλιά (πβ. ν.ε.: γαστρονομία,
γαστρορραγία) έχει δημιουργηθεί
για τον ίδιο λόγο για τον οποίο έχει
δοθεί στο φυτό η ρίζα**

διό = γι' αυτό

**προσῆκει (απρόσ. ρ.) = αρμόζει,
ταιριάζει**

**Ερμηνευτικά σχόλια Ο Γάιος
Μουσώνιος Ρούφος (περ. 30-100
μ.Χ.) ήταν συγγραφέας και στωικός
φιλόσοφος από την πόλη Βαλσίνιοι
της Ιταλίας. Δίδαξε στη Ρώμη επί
Νέρωνος, Βεσπασσιανού και Τίτου
και εξορίστηκε δύο φορές. Μεταξύ
των μαθητών του ήταν ο Δίων ο
Χρυσόστομος και ο Επίκτητος. Δε
σώθηκαν έργα του, παρά μόνο
σημειώσεις από τη διδασκαλία του
μέσω του μαθητή του Λουκίου, τις**

οποίες διέσωσε ο Στοβαίος στο έργο του Άνθολόγιον. Οι συμβουλές του αναφέρονται σε όχι συνηθισμένα θέματα, όπως ο τρόπος ένδυσης και συμπεριφοράς, ο γάμος, η ανατροφή των κοριτσιών και η θέση των γυναικών στη φιλοσοφία.

Ερωτήσεις

1. Πώς χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τις απολαύσεις που σχετίζονται με το φαγητό και με ποια επιχειρήματα στηρίζει την άποψή του;
2. Ποια σφάλματα που σχετίζονται με τη διατροφή επισημαίνονται στο κείμενο;
3. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Μουσώνιο Ρούφο, η ενδεδειγμένη συμπεριφορά στα θέματα της διατροφής;

4. Πιστεύετε ότι όσα παρατηρεί ο Μουσώνιος Ρούφος είναι επίκαιρα στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Ψηφιδωτό δάπεδο που παρουσιάζει με μεγάλη λεπτομέρεια υπολείμματα φαγητού, ώστε να προκαλείται οφθαλμαπάτη (τεχνική των *tesserae*, Μουσείο Βατικανού, Ρώμη).

Τετράδραχμο από τη Μένδη (περ. 425 π.Χ., Νομισματικό Μουσείο Αθηνών).

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

σῖτος [= τα δημητριακά, (από τον 4ο αι. μ.Χ.) το σάρι, η τροφή]
[στο κείμενο συναντήσατε
τον τύπο: **σῖτον**]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

ἡ σιτεία [= η παροχή τροφής],
ὁ σιτευτής, **ἡ σίτησις** < **σιτῶ**,
τὸ σιτίον

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τὸ σιτάριον (-ι) [= (α.ε.) μικρή
ποσότητα δημητριακών, τεμάχιο
άρτου, λίγη τροφή, (ν.ε.) σιτάρι]
σιτευτός [= καλοθρεμμένος]

σιτεῦω [= (α.ε.) παρέχω σιτάρι και γενικώς τροφή, (ν.ε.) γίνομαι τρυφερότερος, ωριμάζω], σιτηρός (πληθ. τα σιτηρά), σιτίζω, ἢ σίτισις (-η) < σιτίζω, ὁ σιτισμός

Νέα Ελληνική

**σταράτος, σταρένιος, σ(ι)ταρήθρα
σίτεμα, σιτιστής**

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

**σιταγωγός, ὁ σιτάρχης,
ἢ σιτοθήκη, ὁ σιτοκάπηλος
[= ο σιτέμπορος], σιτολογῶ
ὁ σιτονόμος, ὁ σιτοποιός
ὁ σιτοπώλης, σιτοφάγος
σιτοφόρος, ὁ σιτοφύλαξ
σύσσιτος**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τό σιτηρέσιον (-ιο) [= μισθός
στρατιώτη για αγορά τροφής],
σιτοβολών (-ώνας) [= (α.ε.)
αποθήκη δημητριακών, (ν.ε.)
περιοχή που παράγει πολύ σιτάρι]
ή σιτοδεία, ἄσιτος, ἐπισιτίζω
ὁ ἐπισιτισμός, παράσιτος (ν.ε. το
παράσιτο), παρασιτῶ,
τό συσσίτιον (-ο)

Νέα Ελληνική

σιτάλευρο, σιταποθήκη,
σιταρόσπορος, σ(ι)ταρότοπος
σιτέμπορος, σιτοκαλλιέργεια
σιτοπαραγωγός, αραβόσιτος
οικόσιτος, παράσιτο, παρασιτισμός
παρασιτοκτόνος, υποσιτίζω,
υποσιτίζομαι, υπερσιτισμός,
υποσιτισμός

Ασκήσεις

1. Να επιλέξετε από τις στήλες με λέξεις της Αρχαίας/ Νέας Ελληνικής και Νέας Ελληνικής του Λεξιλογικού Πίνακα αυτές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με μεταφορική σημασία και να γράψετε με καθεμία από τις λέξεις αυτές μια πρόταση στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλες λέξεις της ν.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Τα λουλούδια σου είναι γεμάτα _____.

β. Ο φούρνος της γειτονιάς μου έχει πολύ νόστιμα _____ παξιμάδια.

γ. Είναι ειλικρινής άνθρωπος και τα λόγια του είναι πάντοτε

_____·
δ. Πολλά παιδιά της Κατοχής αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα υγείας ως ενήλικοι εξαιτίας του _____ τους στα πρώτα χρόνια της ζωής τους.

ε. Ο Δήμος θα οργανώσει τα Χριστούγεννα _____ για τους απόρους.

στ. Για να γίνει καλό το φαγητό, πρέπει να αφήσεις το κρέας να

_____·

B2. Ετυμολογικά

Παρασύνθετα

Οι λέξεις που δεν παράγονται από απλές λέξεις (βλ. Παραγωγή) αλλά από σύνθετες λέγονται

**παρασύνθετες λέξεις ή
παρασύνθετα,
π.χ. από τη σύνθετη λέξη
ζωγράφος (< ζωή + γράφω)
προέρχεται η παρασύνθετη λέξη
ζωγραφῶ.
Τα παρασύνθετα είναι συνήθως:**

Ρήματα (κυρίως σε -έω):

**π.χ. εὖ + δαίμων, σύνθετο
εὐδαίμων, παρασύνθετο
εὐδαιμονῶ
δυσ- + χεῖρ: σύνθετο δυσχερής,
παρασύνθετο δυσχεραίνω**

Ουσιαστικά αφηρημένα ή ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο:

**π.χ. εὖ + γένος: σύνθετο εὐγενής,
παρασύνθετο εὐγένεια**

**δυσ- + χείρ: σύνθετο δυσχερής,
παρασύνθετο δυσχέρεια**

**Ρηματικά επίθετα σε -τος και -τέος
ή και άλλα:**

**π.χ. διά + αίρέω, -ῶ, σύνθετο
διαιρέω,- ῶ, παρασύνθετο
διαιρετέος**

**διά + φαίνομαι: σύνθετο
διαφαίνομαι, παρασύνθετο
διαφανής**

**Μερικά παρασύνθετα παράγο-
νται από δύο η περισσότερες λέξεις
που συνήθως λέγονται μαζί και
αποτελούν μία έννοια, αλλά δεν
ενώνονται σε μία σύνθετη λέξη,
π.χ. Ἄρειος Πάγος: παρασύνθετο
ἀρεοπαγίτης.**

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε από τα συνθετικά που σας δίνονται σύνθετες λέξεις και τα αντίστοιχα παρασύνθετα ουσιαστικά και ρήματα:

συνθετικό	εὖ + δαίμων
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ουσ.)

συνθετικό	εὖ + φέρω
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ουσ.)

συνθετικό	δυσ + τύχη
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ουσ.) (ρήμα)

συνθετικό	ναῦς + μάχομαι
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ουσ.) (ρήμα)

συνθετικό	νόμος + τίθημι
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

συνθετικό	μακρός + θυμός
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

συνθετικό	καλλι- + γράφω
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

2. Αφού πρώτα σχηματίσετε στη δεύτερη γραμμή σύνθετες λέξεις με τα ουσιαστικά του κειμένου που

σας δίνονται στην πρώτη γραμμή,
να γράψετε τα παρασύνθετά τους
στην τρίτη γραμμή των πινάκων:

συνθετικό	φίλος + σοφία
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

συνθετικό	φίλος + φρήν
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

συνθετικό	φίλος + τιμή
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

συνθετικό	λόγος + γράφω
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

συνθετικό	καρπός + φέρω
σύνθετη λέξη	ὄ
παρασύνθετη λέξη	(ρήμα)

3. Να συμπληρώσετε τα κενά της δεύτερης στήλης του πίνακα με τις σύνθετες λέξεις από τις οποίες προέρχονται τα παρασύνθετα ρήματα της τρίτης στήλης, και τα κενά της τρίτης στήλης με τα παρασύνθετα ρήματα που σχηματίζονται από τις σύνθετες λέξεις που δίνονται στη δεύτερη στήλη:

συνθετικό	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
σῖτος + τρώγω (θ. φαγ-)	σιτοφάγος	
σῖτος + φέρω		σιτοφορῶ
σῖτος + δίδωμι (θ. δο-)	σιτοδότης	
σῖτος + λέγω		σιτολογῶ
σῖτος + ἄγω		σιταγωγῶ

Γ. Γραμματική

Υποτακτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

Οι τύποι προσφερώμεθα, ἤδηται, τρέφεται, λειάνηται και ἠδῶμεθα του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι υποτακτικής μέσης φωνής.

Χαρακτηριστικά θεματικά φωνήεντα της υποτακτικής του ενεστώτα και του αορίστου της μέσης φωνής είναι το ω και το η, όπως και στην ενεργητική φωνή.

**Υποτακτική
ενεστώτα**
παύ-**ωμαι**
παύ-**η**
παύ-**ηται**
παυ-**ώμεθα**
παύ-**ησθε**
παύ-**ωνται**

**Υποτακτική
αορίστου**
παύ-**σ-ωμαι**
παύ-**σ-η**
παύ-**σ-ηται**
παυ-**σ-ώμεθα**
παύ-**σ-ησθε**
παύ-**σ-ωνται**

Για τον σχηματισμό και την κλίση της υποτακτικής αορίστου μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούνται οι ίδιες καταλήξεις, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική των χρόνων αυτών.

π.χ. πράττομαι → πράξωμαι,
βλάπτομαι → βλάψωμαι,
σῶζομαι → σώσωμαι.

Η υποτακτική του παρακειμένου μέσης φωνής σχηματίζεται περιφραστικά από τη μετοχη παρακειμένου μέσης φωνής του ρήματος και την υποτακτική ενεστώτα του ρ. είμι.

❖ Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου μ.φ. του ρ. λύω:

Κλίση υποτακτικής παρακειμένου μ.φ.

λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον

»

»

»

»

»

»

λελυμένοι, λελυμένοι, λελυμένα

»

»

»

»

»

»

Ασκήσεις

1. Να γράψετε την υποτακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των ρημάτων **θεραπεύομαι, φυλάττομαι, ρίπτομαι, ψεύδομαι.**

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους οριστικής στην υποτακτική του ίδιου χρόνου διατηρώντας το πρόσωπο και τον αριθμό:

διαλέλυσθε ἐπαύσαντο πειθόμεθα ἐγράψω	
πέπρακται βλάπτομαι ἀπήλλαχθε ἐκομισάμεθα	

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση:

α. Δέομαι οὖν ὑμῶν καταψηφίσασθαι (= να καταδικάσετε με την

ψήφο σας) Λεωχάρους, ἴν' ἃ ἡμῖν οἱ πρόγονοι κατέλιπον (= κληροδότησαν) ἡμεῖς _____ (κομίζομαι, ἀόρ.) καὶ μὴ μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἔχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα.

β. Ἐκεῖ μὲν γὰρ γέγραπται τα τείχη καθαιρεῖν (= να γκρεμίσουμε), ἐν δὲ τοῖσδε ἔξεστιν (= εἶναι δυνατόν) οἰκοδομεῖν· ναῦς ἐκεῖ μὲν δώδεκα κεκτῆσθαι, νῦν δ' ὅποσας ἂν ὑμεῖς _____ (βούλομαι, ενεστ.).

γ. Ὅστις ἂν οὖν ὑμῶν _____ (βούλομαι, ενεστ.) ἢ οικονομικός ἢ δημηγορικός ἢ στρατηγικός γενέσθαι ἢ ὅμοιος Ἀχιλλεῖ ἢ Αἴαντι ἢ Νέστορι ἢ Ὀδυσσεῖ, ἐμὲ θεραπευέτω (= ας με ακολουθήσει).

δ. Ἦν δ' ἐλευθεροῦντες _____ (φαίνομαι, ενεστ.),

**τὸ κράτος τοῦ πολέμου
βεβαιότερον ἔχετε.**

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β':

Α'	Β'
γεγραμμένοι ἦτε	α' πληθ. υποτ. αορ.
ἀντιταξώμεθα	β' πληθ. υποτ. παρακ.
ὑποδέξωνται	γ' πληθ. υποτ. αορ.
ἄφηται	γ' εν. υποτ. παρακ.
βεβουλευμένον ἦ	γ' εν. υποτ. αορ.
πιστεύῃ	β' εν. υποτ. ενεστ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση. Κατόπιν να αναγνωρίσετε συντακτικώς το είδος των μετοχών:

α. Οὐδέν γάρ ὄφελος ἔσται τῶν νῦν περὶ τῆς εἰρήνης γνωσθέντων (= ἀπὸ αὐτὰ που αποφασίστηκαν), ἦν μὴ ἡμεῖς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὀρθῶς _____

βουλευομαι, ἀόρ.).

β. Ἴνα τοίνυν μὴ ἡμεῖς _____ (μάχομαι, ενεστ.)

ἐν τοῖς λόγοις φίλοι ὄντες, ἀπόδεξαί (= να αποδεχθείς) μου ὃ λέγω.

γ. Οὐ μόνον δὲ αὐτῶν ἔνεκα τῶν παρανομούντων, ἵνα δίκην διδώσιν (= για να τιμωρούνται),

ἐπιμελεῖσθαι ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἄλλων, ὅπως τοῦτους ὀρῶντες
δικαιότεροι καὶ σωφρονέστεροι
_____ (γίγνομαι, ενεστ.).

δ. Ἔστιν δ' οὐ χαλεπὸν τυχεῖν
τούτων, ἦν ἐθελήσης κοινὸς
ἅπασιν γενέσθαι καὶ

_____ (παύομαι,
ἀόρ.) ταῖς μὲν τῶν πόλεων οἰκείως
ἔχων, πρὸς δὲ τὰς ἀλλοτρίως
διακείμενος (= πρὸς ἄλλες πόλεις
να διάκεισαι φιλικὰ καὶ πρὸς ἄλλες
εχθρικά).

ε. Ἦν δὲ ὑπὸ Ἡρας δι' αὐτὸ τοῦτο
τεταγμένος, ὅπως _____
(ἀνταγωνίζομαι, ἀόρ.) τῷ Ἡρακλεῖ.

**Γνώσις βροτοῖς μέγιστον
έν βίῳ κλέος.**

**Γρηγόριος Ναζιανζηνός,
Ἠθικά 916.8**

**Η γνώση είναι η μεγαλύτερη δόξα
για τους ανθρώπους.**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 7

Η Καλλιπάτειρα

**Παυσανίας, Ἑλλάδος Περιήγησις
5.6.7-8 (διασκευή)**

Α. Κείμενο

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: φέρω

**Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση –
Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή –
ρήμα**

**Γ. Σύνταξη: Επιρρηματικές μετοχές
–Κατηγορηματική μετοχή**

ΕΝΟΤΗΤΑ 10 39

Ένας δύσκολος αντίπαλος

**Λουκιανός, Νεκρικοί Διάλογοι
24.2-3 (διασκευή)**

Α. Κείμενο

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: βίος

**Β2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές
ασκήσεις**

**Γ. Γραμματική–Σύνταξη:
Επαναληπτικές ασκήσεις**

ΕΝΟΤΗΤΑ 1169

**Ο σεβασμός προς τους γονείς
μέλημα του νόμου**

Πλάτων, Νόμοι 8811-e (διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: φεύγω

B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση –

Δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη

**Γ. Γραμματική: Προστακτική
ενεστώτα και αορίστου ε.φ.**

βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 1296

Τα φαινόμενα απατούν

Ίωάννης Χρυσόστομος, Περί

Λαζάρου, ΡG 48.1030-1031

(διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: τέλος

**B2. Ετυμολογικά: Νόθα σύνθετα
Γ Γραμματική: Προστακτική
ενεστώτα ρ. εἰμί και
παρακειμένου ε. φ. βαρύτονων
ρημάτων –Ανώμαλα επίθετα**

ΕΝΟΤΗΤΑ 13122

**Η σωστή στάση στο θέμα της
τροφής**

**Γάιος Μουσώνιος Ροῦφος
(Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον 3.18.37),
διασκευή**

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: σῖτος

B2. Ετυμολογικά: Παρασύνθετα

**Γ. Γραμματική: Υποτακτική μ.φ.
βαρύτονων ρημάτων**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.